
December 2018

Empirična študija pravic osumljencev v predkazenskem postopku v devetih državah EU

V POLICIJSKEM PRIDRŽANJU 2

Katarina Vučko
Neža Kogovšek Šalamon

Nacionalno poročilo za
Slovenijo

 Mirovni inštitut
Inštitut za sodobne družbene in politične študije
The Peace Institute
Institute for Contemporary Social and Political Studies

Zahvala

Zahvaljujemo se Generalni policijski upravi za izkazano zaupanje v pomembnost empirične raziskave v postopkih s policijskimi pridržanji in za dovoljenje raziskovalcem, da spremljajo postopke. Zahvaljujemo se tudi osumljencem in odvetnikom ter policistom, ki so dovolili raziskovalcem, da jih opazujejo v trenutkih, ki so pogosto zelo stresni.

Vsebina

1. Uvod	5
1.1 Študija devetih držav o procesnih pravicah v zgodnjih fazah kazenskega postopka	5
1.2 Kontekst EU – načrt za krepitev procesnih pravic in direktive EU	9
1.3 Nacionalni kontekst	10
1.4 Raziskovalna metoda	20
2. Pravica do tolmačenja in prevajanja	22
2.1 Normativni okvir v Sloveniji	22
2.2 Ugotavljanje potrebe po tolmačenju/ in prevajanju	25
2.3 Tolmačenje v začetnih fazah pridržanja	25
2.4 Tolmačenje pri posvetovanju stranke s svojim odvetnikom	27
2.5 Tolmačenje med zaslišanjem	28
2.6 Zagotovitev prevoda dokumentov	29
2.7 Kakovost tolmačenja in prevajanja	30
2.8 Sklepne ugotovitve	31
3. Pravica do obveščnosti	34
3.1 Obveščnost o pravicah	34
3.1.1 Normativni okvir v Sloveniji	34
3.1.2 Zagotavljanje informacij o procesnih pravicah	35
3.1.3 Obvestilo o pravicah	38
3.2 Informacije o razlogu za prijetje/pridržanje in domnevnem kaznivem dejanju (obtožba)	39
3.2.1 Normativni okvir v Sloveniji	39
3.2.2 Informacije o razlogih za prijetje/pridržanje	40
3.2.3 Informacije o domnevnem kaznivem dejanju (obtožba) – ali, kdaj in kako se informacije zagotovijo	41
3.3 Dostop do gradiva in dokumentov zadeve	42
3.3.1 Normativni okvir v Sloveniji	42
3.3.2 Zagotavljanje dostopa do gradiva zadeve	42
3.4 Sklepne ugotovitve	43
4. Dostop do odvetnika in brezplačna pravna pomoč	45
4.1 Normativni okvir v Sloveniji	45
4.2 Ureditev zagotavljanja (brezplačne) pravne pomoči na policijski postaji	47

4.3 Osumljenčeva odločitev glede dostopa do zagovornika	51
4.4 Kako je zagotovljen pravni nasvet in pomoč	52
4.5 Začetno posvetovanje osumljenca z zagovornikom	53
4.6 Policijsko zaslišanje, pravni nasveti in pravica do molka	54
4.6.1. Pravica do molka	55
4.7 Vloga zagovornikov med policijskimi zaslišanji	56
4.8 Policijski in odvetniški pogled na pravico do dostopa do odvetnika	56
4.9 Kakovost pravnega svetovanja in pomoči	57
4.10 Sklepne ugotovitve	57
5. Ugotovitve in priporočila	59
5.1 Glavna vprašanja	59
5.1.1. Pravica do tolmačenja in prevajanja	59
5.1.2. Pravica do obveščenosti	60
5.1.3. Pravica do dostopa do zagovornika in brezplačna pravna pomoč	60
5.2 Priporočila	62

1. Uvod

1.1. Študija devetih držav o procesnih pravicah v zgodnjih fazah kazenskega postopka

To nacionalno poročilo je pripravljeno na podlagi empirične raziskave, izvedene v Sloveniji. Je del mednarodnega projekta, ki poteka v devetih državah članicah Evropske unije (EU) ter obravnava pravice osumljencev in obdolžencev – pravico do tolmačenja in prevajanja, pravico do obveščeniosti in pravico do dostopa do odvetnika – kot se izvajajo v praksi v predkazenskem postopku. Raziskavo so vodile partnerske organizacije v devetih državah, ki jih je usklajeval Irski svet za državljanske svoboščine (*Irish Council for Civil Liberties – ICCL*). Partnerske organizacije so:

- Inštitut Ludwiga Boltzmana za človekove pravice, Avstrija,
- Bolgarski helsinški odbor, Bolgarija,
- Madžarski helsinški odbor, Madžarska,
- Zveza Antigona, Italija,
- Inštitut za spremljanje spoštovanja človekovih pravic, Litva,
- Helsinška fundacija za človekove pravice, Poljska,
- Združenje za zaščito človekovih pravic v Romuniji – Helsinški odbor, Romunija,
- Mirovni inštitut, Slovenija, in
- Rights International, Španija.

Projekt je v večjem delu financirala Evropska komisija v okviru donacije za ukrepe JUST/2015/Action Grants, referenčna številka 400008627 »V policijskem pridržanju: Uporaba procesnih pravic v EU«. Iz donacije za ukrepe so bile financirane raziskave v osmih državah. Raziskavo v deveti državi, Španiji, je financirala *Open Society Justice Initiative*. Projekt je koordiniral ICCL v imenu mreže *Justicia*.

Glavni cilj projekta je bil ugotoviti praktično izvajanje pravic osumljencev v predkazenski fazi in pridobljene podatke uporabiti za vodenje nacionalnega zagovorništva, usmerjenega v izboljšanje spoštovanja teh pravic v praksi. V kazenskih postopkih pogosto obstaja znatna vrzel med pravnimi normami in njihovo uporabo v praksi. Poleg predstavitve normativnega okvirja omenjenih devetih držav je bil tako cilj raziskave ugotoviti, kako se te norme obnesejo v praksi, in sicer z opazovanjem na policijskih postajah ter opravljanjem intervjujev s ključnimi akterji v kazenskem pravosodju. Projekt je bil torej zasnovan tako,

da prispeva znanje o vplivu ključnih vidikov časovnega načrta EU na področju procesnih pravic, da se identificirajo tako dobri kot tudi slabi sistemi, postopke in prakse ter da na nacionalni ravni in na ravni EU poda priporočila za okrepitev procesnih pravic v preiskovalni fazi v državah članicah EU.

Delo na projektu je potekalo med junijem 2016 in decembrom 2018, čeprav je bilo terensko delo opravljeno v različnih obdobjih, odvisno od dejavnikov vsake posamezne države. Vendar pa je bilo terensko delo v vseh državah opravljeno po preteku rokov za prenos direktiv EU v zvezi s tremi sklopi pravic, ki so bile predmet študije (več v razdelku 1.2). Z drugimi besedami, ko je bilo opravljeno terensko delo, bi morale države članice že sprejeti zakone, predpise in upravne predpise, potrebne za uveljavitev zadevnih direktiv. Zato je projekt zagotovil pravočasno priložnost za ugotavljanje, kako ukrepi držav članic delujejo v praksi in ali so v načelu in v praksi zahteve zadevnih direktiv upoštevane.

Študija gradi na že opravljenih raziskovalnih projektih, ki so preučevali procesne pravice v preiskovalni fazi kazenskega postopka. Oblikovana je bila na podlagi metodologije, ki je bila razvita za projekt, ki ga je financirala EU in je bil objavljen leta 2014 pod naslovom V policijskem pridržanju: Empirična ocena pravic osumljencev v štirih jurisdikcijah (Intersentia, Cambridge 2014). Omenjena študija je proučila tudi tri sklope pravic, ki so predmet te študije, in sicer v Angliji in Walesu, Franciji, na Nizozemskem ter na Škotskem. Vendar pa je bilo terensko delo za to študijo opravljeno pred začetkom veljavnosti katerekoli od vseh treh relevantnih direktiv EU. Nadaljnja študija s podobno metodologijo je bila izvedena v treh državah, ki niso članice EU – Gruziji, Moldaviji in Ukrajini –, in sicer med letoma 2013 in 2016.

Kot je bilo že omenjeno, je sedanji projekt usklajeval ICCL, upravljala pa ga je izkušena projektna skupina, ki jo sestavljajo predstavniki ICCL in *Open Society Justice Initiative* (OSJI) skupaj s raziskovalnim svetovalcem v projektu, profesorjem Ed Capeom z Univerze Zahodne Anglije v Bristolu, Velika Britanija. Tako OSJI kot tudi profesor Cape sta bila člana skupin, ki so izvedle prvi projekt V policijskem pridržanju in poznejši projekt v Vzhodni Evropi. Prvi sestanek celotne projektne skupine je potekal v Londonu septembra 2016. Dvodnevni tečaj usposabljanja za terensko delo za raziskovalce iz vseh nacionalnih raziskovalnih skupin je prav tako potekal v Londonu, in sicer januarja 2017. Usposabljanje je bilo namenjeno seznanjanju raziskovalcev s procesi, metodami in raziskovalnimi instrumenti, ki jih je treba uporabljati pri terenskem delu, in jih usposobiti za te metode. Tretje srečanje je bilo organizirano junija 2018 v Bruslju, na njem pa so si raziskovalci izmenjali začetne rezultate, analize in določili načrte za nacionalno zagovorništvo. Vodstvena ekipa projekta je organizirala tudi redne telefonske konference z raziskovalnimi skupinami za razprave o napredku in morebitnih težavah.

Projekt je sestavljen iz štirih glavnih elementov: pregleda literature, empirične raziskave, analize in priprave poročil, ter nacionalnega zagovorništva. Prva elementa zahtevata dodatno pojasnilo.

Pregled literature

Nacionalne ekipe so morale raziskati in opraviti pregled literature oziroma analizirati svoje nacionalne normativne okvirje. Glavni namen pregledov literature oziroma analiz normativnih okvirjev je bil zagotoviti kritičen in dinamičen prikaz sistema ter procesov v vsaki državi, ki je bila predmet študije, z uporabo obstoječih virov informacij. Tako je bil zagotovljen kontekst, ki omogoča razumevanje podatkov, zbranih med raziskavo. Cilj je bil dvojen: prvič, služiti kot izhodišče glede zakonov, predpisov, institutov in postopkov, ki so pomembni za uresničevanje procesnih pravic osumljenцев v vsaki posamezni jurisdikciji; in drugič, opremiti raziskovalce v državi z zadostnim kontekstnim znanjem za izvedbo empiričnega dela. Pregled literature in analiza normativnega okvirja sta prav tako vključevala ustrezne informacije iz obstoječih virov o sistemih in postopkih kazenskega pravosodja, na primer uradne in druge statistične podatke, uradna poročila in obstoječe raziskave.

Empirična raziskava

V skladu z metodo, ki je bila sprejeta v projektu V policijskem pridržanju, je prvotni načrt za empirično fazo raziskave obsegal tri elemente.

Neposredna opazovanja

Za spremljanje akterjev kazenskega pravosodja pri njihovem vsakodnevnem rutinskem delu je bilo načrtovano, da se raziskovalci razporedijo po številnih policijskih postajah in da spremljajo odvetnike, ki svetujejo strankam na policijskih postajah. Namen je bil z različnih vidikov razumeti uveljavljanje osumljenčevih pravic in pridobiti globlji vpogled v praktične vplive ter omejitve na delovne prakse. Raziskovalci so bili pozvani, naj vodijo pripovedni dnevnik svojih opazovanj.

Intervjuji

Načrtovano je bilo izvajanje polstrukturiranih intervjujev z več policisti in odvetniki. Da bi raziskovalci lahko zagotovili ustrezne informacije in postavili ustrezna vprašanja, so bili načrtovani intervjuji po končanju opazovalne faze raziskave. To je pomeni, da bi lahko raziskovalci preizkusili odgovore, ki ne bi odražali njihovih ugotovitev, in pridobili vpogled v motivacijo, ki je vplivala na prakso. Raziskovalne ekipe so izvajale intervjuje po vnaprej določenih obrazcih, ki jih je bilo mogoče prilagoditi lokalnim okoliščinam.

Analiza obrazcev za obravnavo posameznih primerov

Obrazci za obravnavo primerov (ena vrsta za primere, ki so jih raziskovalci opazovali na policijskih postajah, druga pa za raziskovalce pri odvetnikih) so

bili prevzeti iz študije V policijskem pridržanju in prilagojeni. To je raziskovalcem omogočilo pridobivanje kvantitativnih podatkov, na primer o deležu osumljencev, ki so želeli uveljaviti svojo pravico do dostopa do zagovornika, socialno-demografske značilnosti osumljencev, čas, namenjen posvetovanju stranke z zagovornikom, in delež osumljencev, ki so uveljavili svojo pravico do molka.

Predvidevalo se je, da bodo morale nacionalne raziskovalne skupine prilagoditi metodologijo in raziskovalne instrumente lokalnim okoliščinam. Vendar so morale nekatere nacionalne raziskovalne ekipe zaradi pomanjkanja sodelovanja na politični in upravni ravni (to je na ravni ustreznih ministrstev) in s strani policije svojo raziskovalno metodologijo korenito spremeniti. Čeprav so ustrezni organi pri raziskovanju z opazovanjem na policijskih postajah v prejšnjih projektih v številnih državah sodelovali, čeprav je raziskavo financirala Evropska komisija in čeprav so bila dana zagotovila glede zaupnosti raziskovalnih podatkov (tako da nobene osebe ali lokacije iz objavljenih podatkov ni mogoče identificirati, podatki o raziskavah pa so varno shranjeni), se v nekaj državah ni bilo mogoče dogovoriti, da bi raziskovalcem bila dovoljena navzočnost na policijskih postajah in/ali da bi spremljali odvetnike na policijske postaje. Dostop do policijskih postaj za raziskovalce je bil zagotovljen v Litvi, Romuniji in Sloveniji, ni pa bil možen v Avstriji, Bolgariji, Italiji, na Madžarskem in Poljskem. V Španiji dogovora ni bilo mogoče doseči na nacionalni ravni, vendar je nacionalna raziskovalna skupina pridobila dovoljenje za izvajanje raziskav z opazovanjem na policijskih postajah v Baskiji. Italijo lahko štejemo kot poseben primer. Čeprav dovoljenja za opazovanje na policijskih postajah ni bilo mogoče dobiti, policija na splošno osumljencev po prijetju ne zasliši, ampak jih privede na narok za preizkus prijetja, na katerem jih lahko – odvisno od postopa – zasliši sodnik. Kljub temu ob prijetju in pridržanju veljajo številne določbe direktiv EU, zato bi spremljanje na policijskih postajah omogočilo pridobitev podatkov o izvajanju teh vidikov direktiv.

V državah, v katerih raziskave z opazovanjem ni bilo mogoče opraviti, so bile razvite in uporabljene druge metode pridobivanja podatkov o tem, kako so procesne pravice v preiskovalni fazi spoštovane v praksi. Take metode so vključevale na primer intervjuje z osebami v pridržanju in so čakale na narok za preizkus prijetja, večje število intervjujev z odvetniki, intervjuje s policisti in intervjuje s sodnimi tolmači. Dodatne informacije o metodologiji raziskav, uporabljeni v posamezni državi, so podane v državnih poročilih.

Direktive EU od držav članic zahtevajo posredovanje besedila ukrepov, ki so jih sprejele za uresničevanje direktiv, Evropski komisiji, od Komisije pa zahtevajo, da Evropskemu parlamentu in Svetu predloži poročila, v katerih oceni, koliko so države članice sprejele potrebne ukrepe za uskladitev z zadevnimi direktivami. Ta projekt skupaj s podobnimi raziskavami, ki so bile že izvedene, kaže na to, da tudi če so bili sprejeti zakonodajni in drugi ukrepi za uveljavitev direktiv, to še ne

pomeni, da se zahteve iz direktiv uresničujejo tudi v praksi. Tudi če se določbe direktiv zvesto odražajo v nacionalni zakonodaji in predpisih, je narava določb v direktivah taka, da je učinkovito izvajanje odvisno od številnih drugih dejavnikov, vključno s finančnimi in drugimi sredstvi, s podrobno ureditvijo postopkov, ter od profesionalne kulture uradnih oseb kazenskega pravosodja in odvetnikov. Najboljši način za pridobitev zanesljivih in primerljivih podatkov o izvajanju direktiv v praksi ter o načinu, kot ga doživljajo kazenski pravosodni akterji, odvetniki in osumljenci ter obtoženci, so terenske raziskave, ki vključujejo opazovanje (tudi na policijskih postajah). Zavračanje pomoči in sodelovanja pri takih raziskavah s strani pristojnih ministrstev, uradnikov in institucij v državah članicah pomeni, da Evropska komisija in končno tudi EU ne bo imela ustrezne osnove za presojo bodisi skladnosti z bodisi učinkovitost svojih politik in zakonodaje na tem področju. Poleg tega bo to pomenilo, da se bodo države članice odrekle priložnosti za učinkovito ureditev in izboljšanje svojih kazenskih pravosodnih sistemov in postopkov, zlasti ob upoštevanju procesnih pravic in končno poštenega sojenja. To velja za obe direktivi EU, ki sta v ospredju te raziskave, in tudi za druge direktive, sprejete v skladu z načrtom EU za krepitev procesnih pravic.

1.2. Kontekst EU – načrt za krepitev procesnih pravic in direktive EU

Leta 2009 je EU sprejela »načrt« za krepitev procesnih pravic v kazenskih postopkih, katerega cilj je bil v naslednjih letih sprejeti zakonodajo EU s področja različnih procesnih pravic osumljenih ali obtoženih oseb. EU je v več kot desetletju sprejela obsežno zakonodajo o policiji, pregonu ter pravosodnem sodelovanju in vzajemnem priznavanju (predvsem evropski nalog za prijetje), in jasno je bilo, da je bilo treba te ukrepe uravnotežiti z ukrepi, ki bi zaščitili pravice posameznikov v kazenskih postopkih in subjekte evropskega naloga za prijetje. Zakonodajni mehanizem, ki ga je bilo treba sprejeti, je bila direktiva EU, ki bi od držav članic EU zahtevala, da sprejmejo zakonodajo, predpise in druge ukrepe, ki zagotavljajo spoštovanje določb direktive in da je domača zakonodaja z njo usklajena. Lizbonska pogodba je okrepila vlogo Sodišča Evropske unije (SEU), ki je pristojno za presojo vprašanj razlage Pogodbe in direktiv. Pri tem mora upoštevati tudi načela, pravice in svoboščine iz Listine EU o temeljnih pravicah. Nacionalna sodišča lahko v kazenskem postopku na Sodišče EU v postopku za predhodno odločanje naslovijo vprašanje o razlagi direktive med tekom zadeve in v primerih, ko je obtoženec v priporu, se izvede hitri postopek. Poleg tega sme Evropska komisija zadevo predložiti Sodišču, če država članica ni izpolnila svojih obveznosti. Ugotovitev, da država članica ni sprejela zakonodajnih ukrepov za uskladitev z normativnimi zahtevami EU, lahko privede do denarnih kazni, ki jih izreče Sodišče EU.

Pri pripravi direktiv so bile polno upoštevane relevantne določbe Evropske konvencije o človekovih pravicah (EKČP) in sodna praksa Evropskega sodišča za človekove pravice (ESČP). Vendar pa je zakonodaja EU nastajala pod vplivom zavedanja, da režim EKČP ni dovolj zmožen zagotoviti spoštovanja obveznosti nacionalnih organov pri zaščiti procesnih pravic osumljencev in obtožencev. Pri nekaterih omejitvah gre za praktične ovire, zlasti za sodne zaostanke ESČP, kar vodi v dolgotrajne postopke v zvezi z zadevami, ki jih obravnava. Vendar pa so nekatere ovire sistemske. Mehanizmi za uveljavljanje sodb ESČP so razmeroma šibki, na sodišče pa se je mogoče pritožiti šele po izčrpanju vseh domačih pravnih sredstev. Posebno pomembno je bilo dejstvo, da je ESČP procesne pravice osumljencev in obtožencev presojava v splošnem kontekstu poštenosti postopka. Skupaj z dejstvom, da lahko ESČP upošteva le načela v kontekstu dejanskih stanov konkretnih zadev, ki jih obravnava, je bil rezultat tega, da čeprav je ESČP uspelo pri določitvi splošnih minimalnih standardov, ni moglo razviti celovitega sklopa procesnih standardov, niti splošnih smernic o tem, kako bi jih bilo mogoče ali kako bi jih bilo treba izvajati.

Direktive EU lahko skupaj z okrepljenim režimom izvrševanja, ki izhaja iz Lizbonske pogodbe, nekatere od teh pomanjkljivosti odpravijo in, čeprav je podrobno izvajanje standardov v pristojnosti držav članic (ki v nekaterih vidikih uživajo široko polje proste presoje), so direktive celovitejše in podrobnejše od sodne prakse ESČP.

Tri direktive, ki so predmet te študije, so Direktiva o pravici do tolmačenja in prevajanja, Direktiva o pravici do obveščeniosti in Direktiva o pravici do dostopa do odvetnika. V nadaljevanju so določbe vseh treh direktiv na kratko predstavljene, v ustreznih razdelkih poročila pa so tudi podrobneje obravnavane.

1.3 Nacionalni kontekst

Sistem kazenskega pravosodja v Sloveniji je utemeljen na tako imenovanem mešanem modelu, ki je nastal na začetku 19. stoletja. Postopek ima inkvizitorne korenine, vendar so vanj skozi več stoletij pronicale adversarne prvine. Prvi slovenski Zakon o kazenskem postopku (ZKP),¹ ki je bil sprejet leta 1994, ki je bil močno utemeljen na prej veljavnem jugoslovanskem Zakonu o kazenskem postopku, je bil očitno inkvizitorno naravnani. Nad garantno funkcijo postopka je namreč prevladovala represivna funkcija, hkrati pa so nad adversarnimi prvinami prevladovali inkvizitorni elementi. Najpomembnejša novost ZKP iz leta 1994 v

¹ Zakon o kazenskem postopku, Uradni list RS, št. 32/12 – uradno prečiščeno besedilo, 47/13, 87/14, 8/16 – odločba Ustavnega sodišča, 64/16 – odločba Ustavnega sodišča in 65/16 – odločba Ustavnega sodišča.

primerjavi s starim jugoslovanskim sistemom je s sistemskega vidika bila naloga policije, da osumljenca pouči o njegovih pravicah.²

Značilni elementi, ki so določali naravo kazenskega postopka, so bili: 1) sodnikova usmerjenost k odkrivanju resnice, ki se kaže v pravici sodnika, da predlaga in izvede dokaze; 2) dvofazna zasnova predhodnega postopka in 3) ancilarno razumevanje kazenskega procesnega prava.³

Veliko teh prvin je ohranjenih še danes, čeprav je bil kazenski postopek od takrat že večkrat spremenjen. Čez leta je namreč Ustavno sodišče RS izdalo več odločb o razveljavitvi nekaterih določb ZKP z namenom zavarovanja pravice obtožencev pred posegi države. Slovenski zakonodajalec jim je sledil, tako da je bil ZKP že trinajstkrat noveliran v smeri bolj adversarnega postopka z močnejšo garantno funkcijo sodišča. Čez čas se je spremenila tudi vloga preiskovalnega sodnika: včasih je bil odgovoren za izid sodne preiskave, danes pa deluje kot garant posameznih pravic v primeru, ko državni tožilec zahteva uvedbo prikritih preiskovalnih ukrepov nad osumljenci.⁴ Iz številnih določb ZKP je tudi jasno, da je državni tožilec na splošno ključni organ kazenskega postopka. Z leti se je z odločitvami Ustavnega sodišča RS in zakonodajnimi spremembami, ki so jim sledile, okrepila vloga državnega tožilca, tako da je kazenski postopek postal bolj adversaren.⁵

Do dveh najpomembnejših sprememb sistema kazenskega postopka je prišlo s spremembami ZKP leta 2011.⁶ Ti dve spremembi – 1. uvedba pogajanj o priznanju krivde in 2. uvedba predobravnavnega naroka – sta kazenski postopek še bolj potisnili v adversarno smer. To je popolnoma spremenilo temeljno načelo mešanega sistema, v katerem je moralo sodišče izvesti dokaze in voditi celoten kazenski postopek celo v primerih, ko je obtoženec priznal krivdo.⁷ Izbira politike slovenskega zakonodajalca v teh primerih je bila omogočiti strankam, da se pogajajo o sporazumu o priznanju krivde, vendar je sodišče ohranilo močno vlogo pri sodnem nadzoru sporazuma.⁸ Sodišče je ohranilo pravico do preizkusa, ali je obtoženčevo priznanje v skladu z dokazi v spisu, kar še vedno kaže na dolžnost sodišča, da ugotovi resnico.⁹ Zato se slovenski zakonodajalec kljub

2 Katja Šugman Stubbs: Strukturne spremembe slovenskega kazenskega procesnega prava v zadnjih dvajsetih letih, v: Zbornik znanstvenih razprav, letnik 75(2015), str. 131.

3 Prav tam, str. 124.

4 Povzeto iz pravnega mnenja Vrhovnega sodišča RS, št. 1/2012. Na voljo na: http://www.sodisce.si/znanje/sodna_praksa/pravna_mnenja_in_stalisca/41039/ (dostopano 3. novembra 2017).

5 Prav tam.

6 Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o kazenskem postopku – ZKP-K, Uradni list RS, št. 91/11 z dne 14. novembra 2011.

7 Katja Šugman Stubbs: Strukturne spremembe slovenskega kazenskega procesnega prava v zadnjih dvajsetih letih, v: Zbornik znanstvenih razprav, letnik 75(2015), str. 134.

8 Prav tam, str. 135.

9 Prav tam.

uvedbi pogajanj o priznanju krivde očitno ni odločil, da bi popolnoma odstopil od mešanega tipa kazenskega pravosodja.¹⁰

Čeprav je pozitivno, da je vloga preiskovalnega sodnika čedalje bolj sodna, saj mora odločati med obema stranema v primeru uvedbe prikritih preiskovalnih ukrepov, pa njegova vloga ostaja nejasna. Sprva je bil preiskovalec, v zadnjem času pa se je njegova vloga premaknila k sodni funkciji. Težava je v tem, da sta ti dve funkciji protislovni.¹¹ To je eno od vprašanj, ki je predmet trenutnih razprav, in sicer da bi sodno preiskavo še dodatno omejili.¹² Marca 2017 je Ministrstvo za pravosodje pripravilo nov sveženj sprememb ZKP, ki bi med drugim vlogo sodne preiskave dodatno omejil. Vendar predlagana novela ni bila uspešna, saj po vetu Državnega sveta Državni zbor zakona ni sprejel z absolutno večino, kot se zahteva v takih primerih.

Razlika med osumljencem in obdolžencem

Osumljenec, obdolženec in obtoženec so opredeljeni v ZKP.¹³

Osumljenec je oseba, zoper katero je pred uvedbo kazenskega postopka pristojni državni organ opravil določeno dejanje ali ukrep zaradi obstoja razlogov za sum, da je storila ali sodelovala pri storitvi kaznivega dejanja. Oseba pridobi status osumljenca, ko sta izpolnjena oba pogoja: 1. obstajajo razlogi za sum, da je storila kaznivo dejanje; in 2. da je pristojni državni organ (po navadi policija) opravil določen ukrepe proti njej. S pravnega vidika v predkazenskem postopku nimajo vsi osumljenci enakega statusa.¹⁴ Pravna jamstva, ki pripadajo osumljencem na splošno, niso na voljo osebam, proti katerim se odredijo tajni preiskovalni ukrepi.

Obdolžena oseba je tista, zoper katero teče preiskava ali zoper katero je vložena obtožnica, obtožni predlog ali zasebna tožba.

Obtoženec je oseba, zoper katero je obtožnica postala pravnomočna.

Kazenski postopek

Kazenski postopek se običajno začne s kazensko ovadbo, ki jo lahko poda vsakdo.¹⁵ Podati jo je treba pri pristojnem državnem tožilcu.¹⁶ Če je ovadba podana pri sodišču, policiji ali državnem tožilcu, ki ni pristojen za obravnavo, morajo ti organi sprejeti poročilo in ga posredovati pristojnemu državnemu tožilcu.¹⁷

10 Prav tam.

11 Prav tam, str. 137.

12 Prav tam, str. 144.

13 Člen 144 Zakona o kazenskem postopku iz leta 1994 in naknadne spremembe.

14 Štefan Horvat: Zakon o kazenskem postopku (ZKP) s komentarjem. Ljubljana 2004, str. 299.

15 Prvi odstavek 146. člena Zakona o kazenskem postopku.

16 Prvi odstavek 147. člena Zakona o kazenskem postopku.

17 Tretji odstavek 147. člena Zakona o kazenskem postopku.

V širšem smislu poznamo tri faze postopka: 1. predkazenski postopek; 2. sodna preiskava – obe sestavljata predhodni postopek; in 3. obravnavna faza. V preteklosti se je razpravljalo o tem, ali policijsko fazo sploh lahko štejemo za del kazenskega postopka ali pa bi jo bilo treba obravnavati kot ločeno fazo, ker je ne vodi sodišče.¹⁸ Ta tako imenovana »teza o ločenosti« je bila oslABLJENA s poznejšimi spremembami ZKP. Prvič, z uvedbo Mirandinega pouka zelo zgodaj v postopku, v trenutku osredotočenosti preiskave, kar je kazalo, da se kazenski postopek začne pred prvim sodnim dejanjem.¹⁹ »Teza o ločenosti« je bila dodatno oslABLJENA z uvedbo vloge preiskovalnega sodnika kot garanta že v predkazenski fazi postopka in z dopuščanjem, da se nekatera dokazna sredstva, ki jih zbere policija, predložijo kot dokazi na sodišču.²⁰

Predhodni postopek:

1. Predkazenski postopek: V tej fazi je *dominus litis* (vodja postopka) državni tožilec. V zadnjih dvajsetih letih se je najbolj spremenila prav vloga državnega tožilca. Od razmeroma pasivnega organa se je spremenil v organ, ki aktivno usmerja potek postopka in prevzema vlogo stranke v postopku.²¹ Na podlagi kazenske ovadbe policija začne zbirati dokaze in informacije od prič in osumljencev. Za začetek policijske preiskave domnevnega kaznivega dejanja morajo obstajati »razlogi za sum«, da je bilo storjeno kaznivo dejanje.²² Za večino nalog v tem stadiju zakon ne predpisuje strogih procesnih formalnosti in zato te naloge nimajo dokazne vrednosti. Ena od izjem je zapisnik policijskega zaslišanja, na katerem osumljenca zastopa zagovornik – v tem primeru se lahko zapisnik zaslišanja uporabi kot dokaz na sodišču.²³ Policijo usmerja državni tožilec,²⁴ vendar ji hierarhično ni nadrejen. Sodelovanje med policijo in državnim tožilcem je opredeljeno v *Uredbi o sodelovanju državnega tožilstva, policije in drugih pristojnih državnih organov in institucij pri odkrivanju in pregonu storilcev kaznivih dejanj ter delovanju specializiranih in skupnih preiskovalnih skupin*.²⁵ V predkazenskem postopku ima določeno vlogo tudi preiskovalni sodnik, ko odloča o prikritih preiskovalnih ukrepih. Če ni sodne preiskave, predhodni postopek vodi le državni tožilec v sodelovanju s policijo.

18 Katja Šugman Stubbs: Strukturne spremembe slovenskega kazenskega procesnega prava v zadnjih dvajsetih letih, v: Zbornik znanstvenih razprav, letnik 75(2015), str. 131.

19 Prav tam, str. 159.

20 Prav tam.

21 Prav tam, str. 138.

22 Prvi odstavek 148. člena Zakona o kazenskem postopku.

23 Postopek pridobitve izjave osumljenca brez navzočnosti zagovornika v skladu z ZKP ne šteje kot policijsko zaslišanje - zaslišanje lahko poteka le ob navzočnosti osumljenčevega zagovornika. Uradnega zaznamka o izjavi osumljenca v tem primeru ni mogoče uporabiti kot dokaz na sodišču. Izjavo osumljenca je mogoče uporabiti na sodišču le, če je med zaslišanjem navzoč zagovornik.

24 To izhaja iz prvega odstavka 45. člena Zakona o kazenskem postopku.

25 Uredba o sodelovanju državnega tožilstva, policije in drugih pristojnih državnih organov in institucij pri odkrivanju in pregonu storilcev kaznivih dejanj in delovanja specializiranih in skupnih preiskovalnih skupinah, Uradni list RS, št. 83/10.

2. Sodna preiskava: V tej fazi je *dominus litis* preiskovalni sodnik.²⁶ Namen preiskave je zbiranje dokazov, ki so potrebni za odločitev, ali naj se vložijo obtožnica ali ustavi postopek, dokazov, za katere je nevarnost, da jih na glavni obravnavi ne bo mogoče ponoviti ali da bila njihova izvedba zvezana s težavami, kot tudi drugi dokazi, ki bi lahko bili koristni za postopek.²⁷ Sodno preiskavo opravi preiskovalni sodnik. Preiskava se opravi na zahtevo državnega tožilca, ko preiskovalni sodnik po tem, ko zasliši osumljenca, izda sklep o sodni preiskavi.²⁸ Preiskava se začne zoper določeno osebo, če obstaja utemeljen sum, da je storila kaznivo dejanje.²⁹ Če dajejo zbrani podatki, ki se nanašajo na kaznivo dejanje in storilca, dovolj podlage za vložitev obtožnice, lahko preiskovalni sodnik da soglasje k predlogu državnega tožilca, naj se ne opravi preiskava.³⁰ Če je državni tožilec z obdolžencem sklenil sporazum o priznanju krivde, ali če je za kaznivo dejanje v zakonu predpisana kazen zapora do osem let, sme državni tožilec vložiti obtožnico brez preiskave tudi brez soglasja preiskovalnega sodnika.³¹ Ko je sodna preiskava končana, preiskovalni sodnik pošlje spise državnemu tožilcu, ki se odloči, ali bo vložil obtožnico.³²

Sodna faza

3. Glavna obravnava: Glavna obravnava se začne z vložitvijo obtožnice državnega tožilca pri pristojnem sodišču. Poleg tega lahko obtožnico vložijo tudi zasebni tožnik ali oškodovanec kot tožilec, in sicer pod pogoji, določenimi z zakonom.³³ Obtožnica opredeljuje zadevo, ki jo bo sodišče obravnavalo na javnih narokih, obtoženca in opis kaznivega dejanja.³⁴ Obdolženec lahko poda ugovor zoper obtožnico v osmih dneh po njeni vročitvi.³⁵ Po ugovoru lahko sodišče postopek ustavi in obtožbe ne dopusti v primerih, določenih z zakonom,³⁶ ali pa ugovor zavrne kot neutemeljen in nadaljuje z glavno obravnavo.³⁷ Po pravnomočnosti obtožnice predsednik senata razpiše predobravnavni narok (novost v postopku od leta 2011), na katerem se obtoženec izjavi o krivdi.³⁸ To je prva točka, v kateri se vzpostavi klasični trikotnik sodišča in obeh strank in ko se zahteva navzočnost obeh strank.³⁹ Če obtoženec izjavi, da krivde ne priznava, sodišče opravi celotno

26 Katja Šugman Stubbs: Strukturne spremembe slovenskega kazenskega procesnega prava v zadnjih dvajsetih letih, v: Zbornik znanstvenih razprav, letnik 75(2015), str. 125.

27 Drugi odstavek 167. člena Zakona o kazenskem postopku.

28 Drugi odstavek 169. člena Zakona o kazenskem postopku.

29 Prvi odstavek 167. člena Zakona o kazenskem postopku.

30 Prvi odstavek 170. člena Zakona o kazenskem postopku.

31 Šesti odstavek 170. člena Zakona o kazenskem postopku.

32 Drugi odstavek 184. člena Zakona o kazenskem postopku.

33 Prvi odstavek 268. člena Zakona o kazenskem postopku.

34 Prvi odstavek 269. člena Zakona o kazenskem postopku.

35 Člen 274 Zakona o kazenskem postopku.

36 Členi 276 do 278 Zakona o kazenskem postopku.

37 Prvi odstavek 280. člena Zakona o kazenskem postopku.

38 Prvi odstavek 285.a člena Zakona o kazenskem postopku.

39 Katja Šugman Stubbs: Strukturne spremembe slovenskega kazenskega procesnega prava v zadnjih dvajsetih letih, v: Zbornik znanstvenih razprav, letnik 75(2015), str. 145.

glavno obravnavo z javnimi naroki, na katerih se izvedejo dokazi. Ta narok je tudi trenutek, ko morata stranki razkriti vse dokaze in predlagati nove dokaze, predlagati izločitev dokazov in podati druge procesne predloge. Predobravnavni narok je zakonodajalčev poskus aktivacije procesnih strank še pred glavno obravnavo z namenom skrajšati in osredotočiti postopek.⁴⁰

Predsednik senata vodi glavno obravnavo, daje besedo strankam, oškodovancu, zakonitim zastopnikom, pooblaščenecem, zagovorniku, izvedencu in članom senata ter postavlja vprašanja obtožencu, pričam in izvedencem.⁴¹ Predsednik senata je dolžan skrbeti, da se zadeva vsestransko razčisti in odvrne vse, kar bi zavlačevalo postopek, ne da bi koristilo razjasnitvi stvari.⁴²

Policijsko pridržanje

V kazenskih zadevah smejo policisti v skladu s prvim odstavkom 157. člena ZKP nekomu vzeti prostost, če je podan katerikoli od razlogov iz prvega odstavka 201. člena ali prvega odstavka 432. člena ZKP. V tem primeru mora policija osumljenca brez odlašanja privedi k pristojnemu preiskovalnemu sodniku.⁴³

Policisti smejo izjemoma nekomu vzeti prostost in ga pridržati, če so podani utemeljeni razlogi za sum, da je storil kaznivo dejanje, za katero se storilec preganja po uradni dolžnosti, če je pridržanje potrebno zaradi ugotovitve istovetnosti, preverjanja alibija, zbiranja obvestil in dokaznih predmetov o tem kaznivem dejanju in so hkrati izpolnjeni kateri od pripornih pogojev:⁴⁴

- če se osumljenec skriva, če ni mogoče ugotoviti osumljenčeve istovetnosti ali če so druge okoliščine, ki kažejo na nevarnost, da bi osumljenec pobegnil;
- če je upravičena bojazen, da bo osumljenec uničil sledove kaznivega dejanja;
- če teža, način storitve ali okoliščine, v katerih je bilo kaznivo dejanje storjeno, in osumljenčeve osebne lastnosti, prejšnje življenje, okolje in razmere, v katerih živi, ali kakšne druge posebne okoliščine kažejo na nevarnost, da bo ponovil kaznivo dejanje, dokončal poskušeno kaznivo dejanje ali storil kaznivo dejanje, s katerim grozi.

V skladu s petim odstavkom 157. člena ZKP lahko policijsko pridržanje traja največ 48 ur. Po preteku 48-urnega roka mora policist pridržano osebo izpustiti na prostost ali pa jo privedi pred preiskovalnega sodnika v skladu s prvim odstavkom 157. člena ZKP. Če pridržanje traja več kot šest ur, mora policist takoj v pisni

40 Prav tam.

41 Prvi odstavek 299. člena Zakona o kazenskem postopku.

42 Drugi odstavek 299. člena Zakona o kazenskem postopku.

43 Prvi odstavek 157. člena Zakona o kazenskem postopku.

44 Drugi odstavek 157. člena v povezavi z 201. členom Zakona o kazenskem postopku, ki določa pogoje za odreditev pripora.

obliki z odločbo obvestiti osebo, ki ji je odvzeta prostost, o razlogih za odvzem prostosti, ter jo poučiti, da ima za namene priprave pritožbe pravico pregledati gradivo zadeve, ki je povezano s pridržanjem.⁴⁵

Do policijskega pridržanja lahko pride tudi v naslednjih (»ne-kazenskih«) situacijah:

1. Pridržanje osebe, ki je bila prijeta pri storitvi prekrška. Prijeti jo je dopustno, če ni mogoče ugotoviti storilčeve istovetnosti ali če ta nima prebivališča ali če bi se z odhodom zaradi prebivanja v tujini lahko izognil odgovornosti za prekršek ali če obstajajo okoliščine, ki opravičujejo oceno, da bo storilec nadaljeval s prekrškom ali da ga bo ponovil ali če obstaja upravičena bojazen, da bo storilec skrnil, uničil ali odvrigel dokaz o prekršku. Storilca prekrška je treba v takem primeru brez odlašanja privedi pred sodnika.⁴⁶
2. Pridržanje v skladu s 64. členom Zakona o nalogah in pooblastilih policije. V skladu s to določbo smejo policisti pridržati osebo, ki:
 - moti ali ogroža javni red, če javnega reda ne morejo drugače vzpostaviti ali če ogrožanja ne morejo drugače odvrniti;
 - krši odrejeno prepoved približevanja po Zakonu o nalogah in pooblastilih policije;
 - krši odrejeno prepoved udeležbe na športnih prireditvah;
 - je osebo treba izročiti tujim varnostnim organom ali je bila sprejeta od tujih varnostnih organov in jo je treba izročiti pristojnemu organu.⁴⁷Pridržanje iz razlogov po prvih treh alinejah sme trajati največ 12 ur, v primeru četrte alineje pa največ 48 ur.
3. Začasna omejitev gibanja zaradi izvedbe določenega policijskega pooblastila ali drugega uradnega dejanja. Ta omejitev sme trajati le nujno potreben čas za izvedbo policijskega pooblastila ali drugega uradnega dejanja, ki ne sme preseči 6 ur.⁴⁸

45 Šesti odstavek 157. člena Zakona o kazenskem postopku.

46 Prvi odstavek 110. člena Zakona o prekrških.

47 Člen 64 Zakona o nalogah in pooblastilih policije.

48 Člen 149 Zakona o kazenskem postopku; člen 56 Zakona o nalogah in pooblastilih policije; Člen 32 Zakona o nadzoru državne meje.

Skupno število oseb, pridržanih v letih 2012 do 2017 zaradi kaznivega dejanja:

LETO	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Pridržanje po prvem in drugem odstavku 157. člena ZKP ¹	2.913	2.456	2.367	1.839	1.498	1.414
Povečanje v primerjavi s predhodnim letom	-5 %	-15,7 %	-3,6 %	-22,3 %	-18,5 %	-5,6 %
Skupno št. vseh pridržanj ²	9.596	6.089	5.858	4.500	5.552	4.944
% priporov / vseh pridržanj	30,4 %	40,3 %	40,4 %	40,9 %	27 %	29%
Št. prebivalcev države ³	2.058.123	2.060.663	2.062.731	2.064.632	2.065.879	2.065.890

Skupno število vseh pridržanj v letu 2016 in 2017 se je povečalo zlasti zaradi administrativnega pridržanja, povezanega z migrantsko krizo. Zato se je delež priporov v primerjavi s preteklimi leti precej zmanjšal.

Število prijavljenih kaznivih dejanj je razvidno iz števila kazenskih ovadb, ki jih prejme državno tožilstvo. Leta 2016 je bilo tako prijavljenih kaznivih dejanj 25.286.⁴⁹

V uradni, javno dostopni, policijski statistiki ni predstavljeno število vseh (osumljenih) oseb, s katerimi je policija opravila razgovor. Uradna policijska statistika vsebuje le podatek o številu zaslišanj, ki se štejejo za (formalna) policijska zaslišanja, to je število zaslišanj, opravljenih v navzočnosti zagovornika.⁵⁰ Leta 2016 je policija opravila 686 zaslišanj in 727 zaslišanj v letu 2017.⁵¹

Število kazenskih pregonov je razvidno iz števila obtožnic, ki jih vložijo državni tožilci. Leta 2016 je bilo proti odraslim obtožencem vloženi 9.570 obtožnic, 399 proti mladoletnim osebam in 215 proti pravnim osebam.⁵²

49 Letno poročilo Vrhovnega državnega tožilstva za leto 2016, na voljo na: <https://www.dt-rs.si/letna-porocila> (dostopano 12. julija 2017), str. 16.

50 Prejšnje raziskave kažejo, da se le majhen odstotek osumljencev odloči za odvetnika v policijski fazi postopka, kar pojasnjuje nizko število policijskih zaslišanj v uradni policijski statistiki (Katarina Vučko, Neža Kogovšek Šalomon in Majda Hrženjak: Nacionalna študija o pravici dostop do odvetnika in pravica do pravne pomoči osumljencev in obtožencev v kazenskem postopku. Mirovni inštitut, Ljubljana 2018, str. 52);

51 Letno poročilo policije za leto 2016, na voljo na: <https://www.policija.si/index.php/statistika/letna-poročila> (dostopano 15. septembra 2017), str. 88.

52 Letno poročilo Vrhovnega državnega tožilstva za leto 2016, na voljo na: <https://www.dt-rs.si/letna-porocila> (dostopano 12. julija 2017), str. 35–37.

Prijetje

Postopek prijete je določen v Zakonu o nalogah in pooblastilih policije. Določbe, ki zadevajo prijete osumljencev kaznivih dejanj, so v 35. členu (vabljenje posameznikov v uradne prostore), 40. členu (ugotavljanje identitete), 41. členu (način ugotavljanja identitete), 52. členu (pregled osebe), 53. členu (vstop v tuje stanovanje), 56. členu (začasna omejitev gibanja) in 57. členu (prijete in privedba osebe v policijske prostore).

Policijsko zaslišanje

Policijska zaslišanja so urejena v 227. do 233. členu Zakona o kazenskem postopku. Ta pravila veljajo za vse primere, ko je osumljenec prvič zaslišan. Če policija zaslišuje osumljenca, mora upoštevati ta pravila.

Osumljenca je treba najprej vprašati za ime in priimek in morebitni vzdevek, ime in priimek staršev, tudi prejšnje osebno ime, če je bilo spremenjeno, kje je rojen, kje stanuje, dan, mesec in leto rojstva, enotno matično številko (EMŠO), narodnost, državljanstvo, poklic, kakšne so njegove družinske razmere, ali je pismen, katere šole ima, oziroma ali je podčastnik, častnik ali vojaški uslužbenec, ali je vpisan v vojaško evidenco in pri katerem organu za obrambo, ali je bil odlikovan, kakšni so njegov osebni dohodek in njegove premoženjske razmere, ali je bil že obsojen pa obsodba še ni bila izbrisana, kdaj in zakaj, in ali je in kdaj izrečeno kazen prestal, ali teče zoper njega postopek za katero drugo kaznivo dejanje, če je mladoleten, pa tudi, kdo je njegov zakoniti zastopnik. Nato je treba osumljenca poučiti, da mora na vabilo priti in takoj sporočiti vsako spremembo naslova ali nameravano spremembo prebivališča ter ga opozoriti na posledice, če ne bi tako ravnal.⁵³

Osumljencu se nato pove, katerega dejanja je osumljen in kaj je podlaga za sum. Osumljenca se nato pouči, da se ni dolžan zagovarjati in odgovarjati na vprašanja; če se zagovarja, pa ni dolžan izpovedati zoper sebe ali svoje bližnje ali priznati krivdo. Prav tako se ga pouči, da ima pravico vzeti si zagovornika po lastni izbiri, zagovornik pa je lahko navzoč pri zaslišanju⁵⁴

Osumljenca se zaslišuje ustno. Pri zaslišanju se mu lahko dovoli, da uporablja svoje zapiske.⁵⁵

Pri zaslišanju je treba osumljencu omogočiti, da se v neoviranem pripovedovanju izjavi o vseh okoliščinah, ki ga obremenjujejo, in da navede vsa dejstva, ki so v korist njegovi obrambi.⁵⁶

53 Prvi odstavek 227. člena Zakona o kazenskem postopku.

54 Drugi odstavek 227. člena Zakona o kazenskem postopku.

55 Četrty odstavek 227. člena Zakona o kazenskem postopku.

56 Peti odstavek 227. člena Zakona o kazenskem postopku.

Če je treba, se osumljencu postavijo vprašanja, ko osumljenec konča svojo izpovedbo, da se izpolnijo vrzeli ali odpravijo nasprotja in nejasnosti v njegovem pripovedovanju.⁵⁷

Zasliševanje se mora opraviti tako, da se v polni meri spoštuje osumljenčeva osebnost.⁵⁸

Proti obdolžencu se ne smejo uporabiti sila, grožnja ali druga podobna sredstva, da bi se dosegla kakšna njegova izjava ali priznanje.⁵⁹

Po noveli ZKP iz leta 2003 policija osumljenca ni dolžna poučiti o njegovi pravici do zagovornika le ob pridržanju, temveč tudi, preden želi od njega dobiti izjavo. Za zagotovitev učinkovitega uresničevanja pravice osumljenca do dostopa do zagovornika ZKP od policije zahteva odložitev zaslišanja do prihoda zagovornika, če osumljenec izjavi, da si bo vzel zagovornika.⁶⁰ Zaslišanje se odloži do prihoda zagovornika ali do roka, ki ga določi policija, vendar ta ne sme biti krajši kot dve uri. Do prihoda zagovornika se odloži tudi oprava drugih preiskovalnih dejanj, razen tistih, ki bi jih bilo nevarno odlašati.

Osumljencu je treba postavljati vprašanja jasno, razločno in določno, tako da jih lahko popolnoma razume. Vprašanja zlasti ne smejo izhajati s stališča, kot da je obdolženec nekaj priznal, česar ni priznal. Prav tako se mu tudi ne smejo postavljati vprašanja, ki že vsebujejo navodilo, kako je treba nanje odgovoriti. Obdolženec se ne sme preslepiti, da bi se dosegla kakšna njegova izjava ali priznanje.⁶¹ Če je policija ravnala v nasprotju s temi pravili, na osumljenčevo izpovedbo ni mogoče opreti sodne odločbe.⁶²

Če osumljenec poda izjavo brez navzočnosti zagovornika, se o izjavi osumljenca sestavi uradni zaznamek. Vanj se vnese dani pravni pouk ter izjava osumljenca; če se želi izjaviti o kaznivem dejanju, pa tudi bistvena vsebina njegove izjave ter pripombe na zapisano vsebino.⁶³ Uradnega zaznamka ni mogoče uporabiti kot dokaz na sodišču. Vendar uradni zaznamek izjave ostane v spisu in je tako na voljo predsedujočemu sodniku med glavno obravnavo.⁶⁴

57 Šesti odstavek 227. člena Zakona o kazenskem postopku.

58 Sedmi odstavek 227. člena Zakona o kazenskem postopku.

59 Osmi odstavek 227. člena Zakona o kazenskem postopku.

60 Peti odstavek 148. člena Zakona o kazenskem postopku iz leta 1994 in naknadne spremembe.

61 Prvi odstavek 228. člena Zakona o kazenskem postopku.

62 Tretji odstavek 228. člena Zakona o kazenskem postopku.

63 Šesti odstavek 148. člena Zakona o kazenskem postopku.

64 Katarina Vučko, Neža Kogovšek Šalamon in Majda Hrženjak: Nacionalna študija o pravici dostopa do odvetnika in pravica do pravne pomoči osumljencev in obtožencev v kazenskem postopku. Mirovni inštitut, Ljubljana 2018, str. 31.

Če je zaslišanje opravljeno v navzočnosti zagovornika, se formalno šteje za policijsko zaslišanje in o njem se sestavi zapisnik. Zapisnik je treba sestaviti v skladu s pravili ZKP, ki se uporabljajo za vse zapisnike v kazenskem postopku. Ta zapisnik se lahko uporabi kot dokaz v kazenskem postopku.⁶⁵

1.4 Raziskovalna metoda

To raziskovalno poročilo je bilo pripravljeno na podlagi naslednje raziskovalne metodologije:

Pregled literature in analiza normativnega okvirja: pregledani so bili predvsem uradni viri, zlasti 1. zakonodaja, 2. osnutki zakonodaje, 3. sodna praksa ter 4. letna poročila Vrhovnega sodišča RS in Vrhovnega državnega tožilstva. Poleg tega so bili v poročilu upoštevani tudi drugi viri, kot so sporočila za javnost in dokumenti Ministrstva za pravosodje, Odvetniške zbornice Slovenije, odgovori na vprašanja poslancev Državnega zbora, spletne strani različnih deležnikov v kazenskem pravosodnem sistemu in medijska poročila v zvezi s kazenskim pravosodjem.

Neposredna opažanja: raziskava je bila usmerjena k opazovanju akterjev kazenskega pravosodja pri njihovem vsakodnevnem delu. Prizadevali smo si postaviti raziskovalko na policijske postaje in spremljati zagovornike, da bi lahko z različnih vidikov razumeli uresničevanje pravic osumljencev in da bi pridobili boljši vpogled v praktične omejitve glede delovnih praks. Naš cilj je bil zagotoviti dostop do dveh policijskih postaj – do ene obremenjene mestne policijske postaje in do ene manjše policijske postaje. Zato smo se obrnili na Generalno policijsko upravo, predstavili svoj projekt in dejavnosti, ki jih želimo opravljati. Generalna policijska uprava je bila zelo odprta za sodelovanje in nam je omogočila dostop do dveh policijskih postaj, za katerega smo prosili. Naša raziskovalka je bila prisotna 14 dni na vsaki policijski postaji (skupaj 28) v dveh mesecih poleti in jeseni 2017. Lahko je bila navzoča v prostorih policijskih postaj, prosto je lahko komunicirala s policisti, ki so jo obveščali o poteku postopka policijskega pridržanja. Edina omejitev je bila, da ni smela biti navzoča pri policijskih zaslišanjih, ker so oblasti izrazile zaskrbljenost, da to ne bi bilo v skladu z določbami kazenskega postopka in bi lahko negativno vplivalo na kazenski postopek, ki je sledil v opazovanih primerih pridržanj. To pomanjkljivost smo premostili tako, da smo lahko, kot je bilo že omenjeno, o zadevah razpravljali s policisti in se pogovarjali tudi s pridržanimi osumljenci, ki so se strinjali, da z njimi opravimo pogovor. Primerov, ki smo jih lahko spremljali, ni bilo veliko. V dveh mesecih naše navzočnosti smo spremljali 12 primerov policijskega pridržanja. Število odraža na splošno nizko število policijskih pridržanj letno – statistični podatki kažejo, da število policijskih pridržanj

⁶⁵ Drugi odstavek 148.a člena Zakona o kazenskem postopku.

v kazenskih zadevah vsako leto upada. V letu 2016 je bilo število primerov policijskega pridržanja na vsem ozemlju Slovenije 1.498 – 18,5 odstotka manj kot leto prej. Pri spremljanju primerov smo uporabili obrazce, ki so bili pripravljene v projektnem konzorciju. Obrazce smo prevedli in jih prilagodili slovenskemu nacionalnemu kontekstu. V vsakem primeru, ki smo ga spremljali, smo izpolnili raziskovalni obrazec in dodali zapiske s terena.

V okviru raziskave smo si prav tako prizadevali spremljati odvetnike pri obiskih njihovih strank v policijskem pridržanju in na policijskih zaslišanjih. Ta del metodologije je bil velik izziv, saj so prejšnji rezultati raziskav (in tudi rezultati te raziskave) potrdili, da si zelo malo osumlencev vzame odvetnika že v predkazenskem postopku. Po navadi osumljenci najamejo odvetnika šele v poznejših fazah kazenskega postopka. Ker institut obvezne obrambe v predkazenskem postopku ni vzpostavljen in ker sistem brezplačne pravne pomoči v tej fazi ne funkcionira, osumljencem v pridržanju tudi niso postavljeni zagovorniki kot odvetniki v okviru sheme brezplačne pomoči ali zagovorniki po uradni dolžnosti. Ker v predkazenskem postopku oziroma v postopku za odločanje o pridržanju ni sistema obveznega zastopanja (kot je bil oblikovan za postavitve zagovornikov po uradni dolžnosti za zagotovitev obvezne pravne pomoči na sodnem naroku za odreditev pripora), k takim odvetnikom nismo mogli pristopiti. Povezali smo se z ljubljanskim odvetnikom, ki obravnava številne kazenske zadeve. Z njim smo se dogovorili, da nas obvesti vsakič, ko z njim naveže stik stranka v policijskem pridržanju, tako da bi ga lahko spremljali na policijsko postajo. Čeprav je ta dogovor veljal celo prvo polovico leta 2018, odvetnika nismo mogli spremljati na policijsko postajo, saj ni imel nobenega primera policijskega pridržanja.

Intervjuji: Med našo prisotnostjo na policijskih postajah smo se pogovarjali s policisti na postaji in zbrali čim več informacij o postopkih za osumljence, ki jim je bila odvzeta prostost. Po končanju opazovanj na policijskih postajah smo izvedli deset intervjujev z odvetniki, ki redno zastopajo stranke v kazenskih zadevah.

2. Pravica do tolmačenja in prevajanja

2.1 Normativni okvir v Sloveniji

Pravico do uporabe svojega jezika varuje Ustava Republike Slovenije. V 62. členu je določeno, da ima vsakdo pravico, da pri uresničevanju svojih pravic in dolžnosti ter v postopkih pred državnimi in drugimi organi, ki opravljajo javno službo, uporablja svoj jezik in pisavo na način, ki ga določi zakon.

Pravica do tolmačenja in prevajanja je bila vključena v 8. člen ZKP že od njegovega sprejetja leta 1994. Vendar določba ni bila zelo podrobna. Člen 8 je določal, da imajo stranke, priče in drugi udeleženci v postopku pravico uporabljati pri preiskovalnih in drugih sodnih dejanjih ali na glavni obravnavi svoj jezik. Če sodno dejanje oziroma glavna obravnava ne bi tekla v jeziku teh oseb, je treba zagotoviti ustno prevajanje tistega, kar oni oziroma drugi govorijo, ter listin in drugega pisnega dokaznega gradiva. Določal je tudi dolžnost pouka o pravici in možnost odpovedi pravici.

Leta 2014 je bil ZKP spremenjen, eden od ciljev je bil prenesti Direktivo EU o pravici do tolmačenja in prevajanja. Zato 8. člen ZKP odtlej vsebuje podrobnejše določbe o zagotavljanju pravice do prevajanja in tolmačenja.

Člen 8 ZKP določa, da imajo stranke v postopku pravico uporabljati svoj jezik v kazenskem postopku. Če osumljenci jezika postopka ne razumejo, mora država zagotoviti prevod bistvenih dokumentov, kot so obtožni akti, vabila, vse odločbe o odvzemu prostosti, sodbe, odločbe sodišč o izločitvi dokazov, o zavrnitvi dokaznih predlogov in o izločitvi sodnikov. Sodišče lahko na predlog osumljencev ali obdolžencev odloči, da je glede na konkretne okoliščine primera treba zagotoviti tolmačenje ali prevajanje tudi v drugih primerih, tako da se zagotovi uresničevanje jamstev ali pravic v predkazenskem ali kazenskem postopku. Sodišče lahko tudi izjemoma odloči, da se glede določenih delov bistvenih dokumentov, ki za osumljence niso pomembni za razumevanje njihove kazenske zadeve ali za njihovo morebitno uporabo pravnih sredstev po tem zakonu, zagotovi le ustno tolmačenje.⁶⁶

Pravica do tolmačenja je zagotovljena glede sodnih dejanj in glavnih obravnav, zakon pa na tem mestu ne omenja zasebne komunikacije med osumljencem in njegovim odvetnikom.⁶⁷

⁶⁶ Prvi odstavek 8. člena Zakona o kazenskem postopku.

⁶⁷ Prvi odstavek 8. člena Zakona o kazenskem postopku.

Drugi odstavek 233. člena ZKP, ki vsebuje pravila v zvezi s prvim zaslišanjem osumljenca, določa, da če je obdolženec gluha, se mu postavlja vprašanja pisno; če pa je nem, se zahteva od njega, da odgovori pisno. Če se zaslišanje ne more opraviti na ta način, se pokliče za tolmača nekdo, ki se zna sporazumeti z obdolžencem.⁶⁸ V slednjem primeru se imenuje ustrezen sodni tolmač za znakovni jezik, kot ko gre za tuje jezike.⁶⁹

Pravico do tolmačenja (vendar ne tudi prevajanja) zagotavlja tudi Zakon o nalogah in pooblastilih policije (ZNPPol). Člen 19 ZNPPol določa, da pri ustnem sporazumevanju z osebami, ki ne znajo slovenščine, policisti lahko uporabljajo tudi drug jezik itd., ki ga oseba razume,⁷⁰ sicer pa tolmača.

Policija mora osumljenca poučiti o pravici do tolmačenja. Osumljenec informacije od policije prejme v pisni obliki (brošuro v jeziku, ki ga osumljenec razume). Osumljenec mora s podpisom potrditi, da je prejel informacijo, policist, ki je osumljencu dal informacijo, pa mora prav tako podpisati. Če osumljenec ne želi podpisati, podpiše le policist in to zabeleži v zapisniku.

Storitve tolmačenja, ki so na voljo na podlagi zakona, plača država.

Odpoved pravici

Če osumljenec zna jezik postopka, se lahko odpove pravici do tolmačenja, vendar mora to izrecno izjaviti. V zapisnik se zapiše, da je bil osumljenec o svoji pravici poučen in kaj je izjavil.⁷¹

Ugovor

Osumljenec lahko pri opravljanju preiskovalnih in drugih sodnih dejanj ali na glavni obravnavi vložil ugovor, če meni, da tolmačenje ali prevajanje ni ustrezno, ker ne omogoča uresničevanja jamstev ali pravic v predkazenskem ali kazenskem postopku ali če zaradi potrebe njihovega spoštovanja meni, da je glede na konkretne okoliščine primera treba zagotoviti tolmačenje ali prevajanje tudi v drugih primerih.⁷² Ugovor je treba podati v obliki ugovora na zapisnik zaslišanja, kot je določeno v sedmem odstavku 82. člena ZKP.

Evropski nalog za prijetje

Slovenija kot izvršitvena država članica pri postopku za izvrševanje evropskega

68 Drugi odstavek 233. člena Zakona o kazenskem postopku.

69 Peti odstavek 8. člena Zakona o kazenskem postopku; 19. člen Zakona o nalogah in pooblastilih policije.

70 Zakon tako določa, da se lahko policist sporazumeva z osumljeno osebo v jeziku, ki ga oba razumeta, brez angažiranja tolmača. V praksi je to najpogosteje angleščino ali pa srbsčino/hrvaščino, ipd.

71 Tretji odstavek 8. člena Zakona o kazenskem postopku.

72 Drugi odstavek 8. člena Zakona o kazenskem postopku.

naloga za prijetje je dolžna zagotoviti, da njeni pristojni organi osumljencu, ki ne razume jezika postopka izvršitvene države, zagotovi tolmača ter pisni prevod evropskega naloga za prijetje in druge bistvene procesne dokumente.

Pravica do prevajanja in tolmačenja je določena v drugem odstavku 17. člena Zakona o sodelovanju v kazenskih zadevah z državami članicami Evropske unije (ZSKZDČEU-1).⁷³ Gre za ukrep prenosa več različnih kazenskopravnih instrumentov EU, vključno z Okvirnim sklepom Sveta 2002/584/JHA z dne 13. junija 2002 o evropskem nalogu za prijetje in postopkih predaje med državami članicami z nadaljnjimi spremembami.

V skladu z drugim odstavkom 17. člena ZSKZDČEU-1 ima zahtevana oseba pravico do prevajanja v skladu z določili zakona, ki ureja kazenski postopek (to je Zakona o kazenskem postopku). Zahtevani osebi mora biti, če tako zahteva, nalog pisno preveden v njen jezik ali v drug jezik, ki ga razume.

Tako se vse določbe ZKP, ki se nanašajo na osumljence, uporabljajo tudi za osebe, ki so zahtevane po evropskem nalogu za prijetje.

Tolmači

V skladu z ZKP prevode in tolmačenje zagotavljajo sodni tolmači.⁷⁴

Sodne tolmače se imenuje v postopku Ministrstva za pravosodje na podlagi javnega poziva in če izpolnjujejo zakonsko določene pogoje ter po uspešno opravljenem izpitu za sodnega tolmača. Poziv k predložitvi novih vlog za imenovanje sodnih tolmačev se objavi dvakrat na leto. Sodne tolmače imenuje minister za pravosodje.⁷⁵

Postopek imenovanja sodnih tolmačev je določen v Zakonu o sodiščih.⁷⁶ Sodni tolmači tolmačijo za sodišče, državne organe ali fizične in pravne osebe. Imenuje se jih v postopku Ministrstva za pravosodje na podlagi javnega poziva in če izpolnjujejo zakonsko določene pogoje ter po uspešno opravljenem izpitu za sodnega tolmača. Poziv k predložitvi novih vlog za imenovanje sodnih tolmačev se objavi dvakrat na leto. Sodne tolmače imenuje minister za pravosodje, kot je določeno v Zakonu o sodiščih.⁷⁷

73 Zakon o sodelovanju v kazenskih zadevah z državami članicami Evropske unije, Uradni list RS, št. 48/13 in 37/15.

74 Četrty odstavek 8. člena Zakona o kazenskem postopku.

75 Člen 86 Zakona o sodiščih.

76 Zakon o sodiščih, Uradni list RS, št. 94/07 – uradno prečiščeno besedilo, 45/08, 96/09, 86/10 – ZJNepS, 33/11, 75/12 – ZSPDLS-A, 63/13, 17/15 in 23/17 – ZSSve). Glej tudi Pravilnik o sodnih tolmačih, Uradni list RS, št. 88/10, 1/12, 35/13 in 50/15.

77 Člen 86 Zakona o sodiščih.

Če za posamezen jezik ni na voljo sodnega tolmača, lahko sodišče postavi za opravljanje prevajanja ali tolmačenja drugo osebo, ki obvlada zahtevan tuj jezik.⁷⁸

Na spletni strani Ministrstva za pravosodje je na voljo nacionalni register sodnih tolmačev: <http://spvt.mp.gov.si/tolmaci.html>. Sodnega tolmača se lahko pozove kadarkoli.

Sodni tolmači imajo pravico do plačila za svoje delo kot tudi pravico do povračila stroškov (potnih stroškov, hrane in nočitev, če so zaposleni, imajo pravico do povračila dela svoje plače in materialnih stroškov).⁷⁹ Znesek plačila je določen s tarifo, ki je del Pravilnika o sodnih tolmačih.⁸⁰

Kljub določbi ZKP, ki določa, da tolmačenje zagotavljajo sodni tolmači, policija za zagotavljanje tolmačenja v postopkih na policijskih postajah uporablja tolmače, s katerimi ima Ministrstvo za notranje zadeve sklenjene pogodbe.⁸¹ To niso akreditirani sodni tolmači. Seznam teh tolmačev je objavljen na intranetu policije in je dostopen vsem policistom. Pogodbe o delu MNZ s tolmači sklene enkrat letno glede na dejanske potrebe; za jezike, za katere prevajalcev primanjkuje (kurdski, dari, farsi, urdu in paštu) pa MNZ objavi večkrat letno posebne pozive.⁸² Novo predlagani prevajalci morajo predložiti ustrezno dokazilo o pisnem in ustnem znanju jezika, ki ga prevajajo. Pogodbeni prevajalci morajo aktivno obvladati slovenski jezik, vendar je dopuščeno, da v posameznih primerih prevajalci obvladajo srbski/hrvaški ali pa angleški jezik.⁸³

Policiji morajo biti dosegljivi 24 ur na dan, vse dni v letu, potrebi po prevajanju pa se morajo odzvati v dveh urah.⁸⁴

2.2 Ugotavljanje potrebe po tolmačenju in prevajanju

Posebni določbi o tem, kako se ugotavlja potreba po tolmaču, ni. Zakon določa zgolj to, da so tolmači potrebni, če se postopki ne izvajajo v jeziku, ki ga stranke razumejo.⁸⁵

78 Četrty odstavek 8. člena Zakona o kazenskem postopku.

79 Člena 40 in 41 Pravilnika o sodnih tolmačih.

80 Člen 49 Pravilnika o sodnih tolmačih.

81 Informacija Generalne policijske uprave, podana na prošnjo.

82 Prav tam.

83 Prav tam.

84 Prav tam.

85 Prvi odstavek 8. člena Zakona o kazenskem postopku.

Ker pa je za pouk odgovoren policist, ki izvaja policijska dejanja, je tudi odgovoren za ugotavljanje potrebe po tolmačenju.⁸⁶ Če se osumljenec odloči uveljaviti to pravico, policija nima razloga za zavrnitev uveljavljanja te pravice; v takem primeru policija vedno naveže stik s tolmačem.⁸⁷ Sicer pa policist oceni potrebo po pogovoru z osumljencem – bodisi takoj po odvzemu prostosti ali pozneje med zaslišanjem. Če policist ugotovi, da je pogovor nemogoč ali da raven razumevanja pri osumljencu ni zadostna, bo angažiral tolmača.⁸⁸

Tudi če se oseba odpove tej pravici, je za določanje potrebe po tolmačenju še vedno odgovoren policist, ki ima stik z osumljencem, kar pomeni, da lahko policist ugotovi, da je sodni tolmač potreben, čeprav se je osumljenec tej pravici odpovedal.⁸⁹

Odvetniki, s katerimi smo se pogovarjali v okviru raziskave, so poročali, da ugotavljanje potrebe po tolmačenju po navadi ni problematično, če policisti ne govorijo jezika osumljenca, osumljenec pa tudi ne govori angleško. V takih primerih se v postopek običajno vključi tolmača, ker bi bila komunikacija z osumljencem sicer nemogoča.⁹⁰ Do težav pride, ko osumljenec govori enega od jezikov nekdanje Jugoslavije (hrvaški/srbski) ali govori angleško. Odvetniki, s katerimi smo se pogovarjali, so poročali o komunikaciji v slabi angleščini ali hrvaščini/srbščini, ko so policisti osumljencu pojasnjevali postopek, ta pa je nato podpisal dokumente, ki so bili napisani v slovenskem jeziku. To prakso pravzaprav omogoča 19. člen ZNPPol, po katerem lahko pri ustnem sporazumevanju z osebami, ki ne znajo slovenščine, policisti uporabljajo tudi drug jezik (na primer angleščino, srbščino/hrvaščino) itd., ki ga oseba razume. Vendar pa odvetniki menijo, da se policisti prepogosto odločijo za to možnost, saj si s tem skušajo prihraniti čas, ko je osumljenec v policijskem pridržanju, ki je omejeno na 48 ur. Odvetniki so prepričani, da bi morala biti policija pri presoji osumljenčeve potrebe po tolmačenju bolj skrbna, ker osnovna zmožnost sporazumevanja v jeziku ne pomeni nujno popolnega razumevanja in učinkovitega sodelovanja v zapletenih in stresnih okoliščinah policijskih postopkov, v katerih lahko celo najmanjše podrobnosti bistveno vplivajo na rezultat. Napake zaradi šuma v komunikaciji lahko celo onemogočijo učinkovito obrambo v poznejših fazah. To je še zlasti škodljivo, če osumljenca med policijskim postopkom ne zastopa zagovornik, kar se pogosto dogaja.

86 FRANET, The right to interpretation and translation and the right to information in criminal proceedings in the EU, Slovenia, maj 2015, str. 4, na voljo na <http://fra.europa.eu/en/country-data/2016/country-studies-project-right-interpretation-and-translation-and-right-information>

87 Intervju s policistom.

88 Prav tam.

89 FRANET, 2014, str. 4.

90 Kljub temu je eden od odvetnikov dejal, da se redko srečuje z zadevami, v katerih je tolmač že na policijski postaji – celo v primeru bolgarskih državljanov.

2.3 Tolmačenje v začetnih fazah pridržanja

Osumljenci v policijskem pridržanju (pa tudi med vsemi preiskovalnimi policijskimi dejanji) imajo pravico do tolmačenja, če ne razumejo jezika postopka.⁹¹ V primeru odvzema prostosti mora biti osumljenec nemudoma poučen o tej pravici (pa tudi o drugih pravicah).⁹²

V skladu z »Dodatnimi smernicami o izvajanju ZKP-M«⁹³ naj bi policija osumljence poučila o tej pravici in jim zagotovila seznam sodnih tolmačev, iz katerega si osumljenci izberejo sodnega tolmača.⁹⁴ Navedene smernice niso zavezujoče in v praksi zagotavljanje tolmačenja poteka drugače. Tolmača iz seznama, objavljenega na intranetu, izbere policist, ki vodi postopek ali pa mu ga na njegovo prošnjo (v primerih, ko postopek ne poteka v policijski enoti) izbere dežurni policist ali policist Operativnega komunikacijskega centra policijske uprave.⁹⁵ Posebnost je pri gluhih osebah – saj si ta tolmača lahko pripelje s sabo ali si ga izbere iz liste tolmačev. Gluhi osebi tolmača izbere policist v primerih, če si ga sama noče, ali pa v primeru, ko si ga izbere sama, pa bi bilo to neracionalno zaradi oddaljenosti od kraja policijskega postopka.⁹⁶

Med primeri, ki smo jih sami spremljali na policijskih postajah, sta bila samo dva, v katerih sta osumljenca potrebovala tolmačenje. Zato je empirična raziskava dala zgolj omejen vpogled v sistem zagotavljanja tolmačenja. V primerih, ki smo jih spremljali, si tolmača, ki je bil pozvan na policijsko postajo, ni izbral osumljenec, temveč ga je izbral policist.

Med čakanjem na tolmača, da pride na policijsko postajo, policija osumljencem da seznam pravic v obliki standardne brošure v 23 jezikih (slovenski, italijanski, madžarski, angleški, nemški, francoski, španski, srbski, makedonski, hrvaški, romunski, turški, bolgarski, moldavski, ruski, albanski, romski, kitajski, kurdski, iraški, iranski, afganistanski, pakistanski).⁹⁷

Člen 19 ZNPPol določa, da pri ustnem sporazumevanju z osebami, ki ne znajo slovenščine, policisti lahko uporabljajo tudi drug jezik, ki ga oseba razume, kar pomeni, da lahko policisti nadomestijo tolmača, če se lahko osebno

91 Prvi odstavek 8. člena Zakona o kazenskem postopku.

92 Prvi odstavek 4. člena Zakona o kazenskem postopku.

93 Zakon o spremembah in dopolnitvah ZKP iz leta 2014, s katerim je bila prenesena Direktiva EU o pravici do tolmačenja in prevajanja.

94 FRANET, 2015, str. 5.

95 Informacija Generalne policijske uprave, podana na prošnjo.

96 Prav tam.

97 <https://www.policija.si/images/stories/Publikacije/PDF/obvestilo-o-pravicah-osebe.pdf>.

sporazumevajo v jeziku, ki ga obe strani razumeta (na primer v angleščini, srbščini/hrvaščini itd.). Odvetniki, s katerimi smo se pogovarjali, so bili do tega zelo kritični (glej razdelek 2.2 – Ugotavljanje potrebe po tolmačenju/prevajanju).

2.4 Tolmačenje pri posvetovanju stranke s svojim odvetnikom

Člen 8 ZKP izrecno jamči pravico do tolmačenja med preiskovalnimi in sodnimi dejanji ter zaslišanji; in pravico do prevajanja le v zvezi z uradnimi dokumenti policije, preiskovalnega sodnika, državnega tožilca ali sodišča. Ta določba ne omogoča samodejne zagotovitve tolmačenja zasebne komunikacije med odvetnikom in njegovo stranko.⁹⁸

Kot taka je ta določba zelo problematična, saj so policijski postopki predkazenski postopki, v katerih sodišče nima nobene vloge. Po drugi strani pa je v Prilogi 1 k ZKP (Obvestilo o pravicah), ki je pomemben del ZKP, kot to določa peti odstavek 4. člena, navedeno, da ima osumljenec pravico do brezplačne storitve tolmača, ki mu lahko pomaga pri pogovoru z njegovim zagovornikom. Vendar bi bilo zaradi pravne jasnosti precej ustrežnejše, če bi bila v besedilo 8. člena ZKP jasno vključena pravica do brezplačnega tolmačenja pogovora med odvetnikom in njegovo stranko.

Tolmačenje med posvetovanjem osumljenca z njegovim zagovornikom ureja policija, kot je opisano v razdelku 2.3. Eden od odvetnikov, s katerim smo se pogovarjali, je izrazil zaskrbljenost zaradi takega dogovora, saj se isti tolmač uporablja za policijsko komunikacijo z osumljencem in za posvetovanje osumljenca z njegovim zagovornikom, kar bi lahko vplivalo na tolmačenje in morebitno, četudi nenamerno, razkritje informacij, za katerega sta se osumljenec in njegov zagovornik odločila, da ostanejo zaupne.

Kot je bilo že omenjeno, smo na policijskih postajah spremljali le dva primera, v katerih sta osumljenca potrebovala tolmačenje. V nobenem od primerov tolmač ni bil navzoč med posvetovanjem osumljenca z njegovim zagovornikom, ker je tolmač na policijsko postajo prispel bodisi pred posvetovanjem z zagovornikom bodisi po njem.

⁹⁸ Prvi odstavek 8. člena Zakona o kazenskem postopku.

2.5 Tolmačenje med zaslišanjem

Tolmačenje med zaslišanjem osumljenca zagotovi policija, kot je opisano v razdelku 2.3.

Policija mora osumljenca poučiti o pravici do tolmačenja in mu pred zaslišanjem zagotoviti tolmača.

Za zagotovitev učinkovitega uveljavljanja pravice se zaslišanje (in drugi preiskovalni ukrepi) preložijo do prihoda tolmača, vendar ne več kot za dve uri.⁹⁹

2.6 Zagotovitev prevoda dokumentov

Prvi odstavek 8. člena ZKP določa pravico do pisnega prevoda dokumentov in drugega pisnega dokaznega gradiva, ki so za osumljence in obdolžence bistveni, kot so obtožni akti, vabila, vse odločbe o odvzemu prostosti, sodbe, odločbe sodišč o izločitvi dokazov, o zavrnitvi dokaznih predlogov in o izločitvi sodnikov. Sodišče lahko na predlog osumljenca ali obdolženca odloči, da je glede na konkretne okoliščine primera treba zagotoviti tolmačenje ali prevajanje tudi v drugih primerih, tako da se zagotovi uresničevanje jamstev ali pravic v predkazenskem ali kazenskem postopku. Sodišče lahko tudi izjemoma odloči, da se glede določenih delov bistvenih dokumentov, ki za osumljence niso pomembni za razumevanje njihove kazenske zadeve ali za njihovo morebitno uporabo pravnih sredstev po tem zakonu, zagotovi le ustno tolmačenje.¹⁰⁰

Čeprav citirana določba jasno zahteva pisno prevajanje bistvenih dokumentov, je mogoče v nekaterih primerih priskrbeti tudi ustni prevod ali povzetek teh dokumentov. To je določeno v Prilogi 1 k ZKP, ki je bistveni del ZKP, kot je določeno v petem odstavku 4. člena. Kot je pojasnjeno v »Dodatnih smernicah o izvajanju ZKP-M«, mora biti sodni tolmač zagotovljen v 48 urah, tako da se osumljencu zagotovi ustni prevod vseh dokumentov, povezanih z odločbo o pridržanju in ki so pomembni za njegov morebiten ugovor proti odločbi ter se mu pomaga pri komunikaciji z zagovornikom.¹⁰¹ To velja vedno, kadar pridržanje traja več kot šest ur.¹⁰²

Posledično je v praksi zagotovljen večinoma ustni prevod bistvenih dokumentov.¹⁰³ Tako je bilo tudi v obeh primerih, ki smo ju opazovali in ki sta vključevala tolmačenje – policija je zagotovila tolmača, da sta osumljenca dobila ustni prevod odločbe o odvzemu prostosti. Organi to prakso utemeljujejo s

99 FRANET, 2015, str. 7.

100 Prvi odstavek 8. člena Zakona o kazenskem postopku.

101 FRANET, 2014, str. 20.

102 Šesti odstavek 157. člena Zakona o kazenskem postopku.

103 FRANET, 2014, str. 20.

kratkim časovnim okvirjem za pripor (48 ur pred privedbo pred preiskovalnega sodnika v predkazenski fazi).¹⁰⁴

2.7 Kakovost tolmačenja in prevajanja

Kakovost dela tolmačev nadzoruje Ministrstvo za pravosodje. Sodni tolmači so dolžni hraniti knjigo vseh prevedenih listin.¹⁰⁵ Minister za pravosodje lahko od tolmača kadarkoli zahteva na vpogled knjigo prevedenih listin. Za nadzor nad delom tolmačev lahko minister imenuje komisijo za nadzor, ki jo sestavljata najmanj dva uslužbenca Ministrstva za pravosodje. Če sodišče zazna nepravilnosti pri delu tolmačev, mora o tem nemudoma obvestiti ministrstvo.¹⁰⁶

Izobraževanja za tolmače redno organizira Center za izobraževanje v pravosodju pod okriljem Ministrstva za pravosodje.¹⁰⁷ Pripravljalni in osvežitveni seminarji za sodne tolmače se osredinjajo zlasti na vprašanja v zvezi z jezikom ali prevajanjem (na primer izrazje nekaterih pravnih področij v različnih državah, »Ključni problemi pravne terminologije in tipičnih oblik dokumentov in njihovih prevodov«, »Prevajalni pristopi sodnega tolmača (kako prevajati za ciljno publiko, parametri pri prevajanju imen institucij)« itd.), pa tudi specifično pravno znanje (na primer organizacija in delovanje sodstva, osnove sodnih postopkov in zakonske določbe o pravicah in obveznosti).¹⁰⁸ Sodni tolmači se morajo v vsakem petletnem obdobju udeležiti vsaj pet usposabljanj za osvežitev in okrepitev svojega strokovnega znanja v določenem jeziku ter predložiti dokaze Ministrstvu za pravosodje, da so se takih usposabljanj tudi res udeležili.¹⁰⁹

Obstajata dva etična kodeksa tolmačev in prevajalcev, ki zagotavljata kakovost. Enega je sprejelo Združenje stalnih sodnih tolmačev in pravnih prevajalcev Slovenije,¹¹⁰ drugega pa Sekcija sodnih tolmačev Društva prevajalcev in tolmačev Slovenije.¹¹¹

104 Prav tam.

105 Člen 37 Pravilnika o sodnih tolmačih.

106 Člen 39 Pravilnika o sodnih tolmačih.

107 http://www.mp.gov.si/si/izobrazevanje_v_pravosodju_cip/sodni_tolmaci/izpopolnjevalni_seminarji/.

108 FRANET, 2014, str. 18.

109 Četrty odstavek 84. člena Zakona o sodiščih.

110 <http://www.sodni-tolmaci.si/wp-content/uploads/2013/01/Eti%C4%8Dni-kodeks-Zdru%C5%BEenja-sodnih-tolma%C4%8Dev.pdf>.

111 <https://www.dpts.si/sekcija-sodnih-tolmacev/eticni-kodeks>.

Zakon ne določa posebnega postopka za zamenjavo tolmača ali prevajalca, ki ne zagotovi prevoda ustrezne kakovosti ali ravna neetično. Obstaja pa postopek za razrešitev sodnega tolmača.¹¹² V skladu z 89. členom Zakona o sodiščih se sodnega tolmača lahko razreši, če svojih dolžnosti ni opravljal redno ali vestno; ali se ukvarja s pridobitno dejavnostjo, ki bi lahko vplivala na objektivno in neodvisno opravljanje te funkcije.

Vendar pa ne glede na določbo ZKP, ki določa, da tolmačenje in prevajanje zagotavljajo sodni tolmači, policija pri svojem delu uporablja tolmače, s katerimi ima MNZ sklenjeno pogodbo, ki pa niso (nujno) akreditirani sodni tolmači. Zgoraj navedene določbe o zagotavljanju kakovosti tolmačenja in prevajanja za te pogodbene tolmače ne veljajo.

2.8 Sklepne ugotovitve

Leta 2014 je bila Direktiva EU o pravici do tolmačenja in prevajanja prenesena v nacionalni Zakon o kazenskem postopku. Zato ZKP v primerjavi s prej veljavno ureditvijo zdaj vsebuje podrobnejše določbe o zagotavljanju pravice do prevajanja in tolmačenja.

Nacionalna zakonodaja je v večini primerov v skladu z direktivo EU. Stranke v postopku imajo v kazenskem postopku pravico uporabljati svoj jezik. Če osumljenci postopka ne razumejo, mora država zagotoviti prevod bistvenih dokumentov, kot so obtožni akti, vabila, vse odločbe o odvzemu prostosti, sodbe, odločbe sodišč o izločitvi dokazov, o zavrnitvi dokaznih predlogov in o izločitvi sodnikov.

ZKP določa, da prevajanje in tolmačenje zagotavljajo sodni tolmači. V praksi pa policija uporablja tolmače, s katerimi ima MNZ sklenjeno pogodbo in niso (nujno) sodni tolmači. To pomeni, da postopek in pogoji za akreditacijo sodnih tolmačev ter zagotovila glede kakovosti storitev sodnih tolmačev, za te tolmače ne veljajo.

Ocena potreb

Direktiva v svojem 2. členu od držav članic zahteva da zagotovijo vzpostavitev postopka ali mehanizma za ugotavljanje, ali osumljenci ali obdolženci govorijo in razumejo jezik kazenskega postopka ter ali potrebujejo pomoč tolmača.

Nacionalna zakonodaja ne vsebuje posebnih določb o tem, kako se ugotavlja

¹¹² Členi 11 do 18 Pravidnika o sodnih tolmačih.

potreba po tolmaču. Zakon določa zgolj to, da so tolmači potrebni, če se postopki ne izvajajo v jeziku, ki ga stranke razumejo.¹¹³ Potrebo po tolmačenju ugotavlja policist, ki vodi policijska dejanja. Če policist ugotovi, da je pogovor nemogoč ali da raven razumevanja pri osumljencu ni zadostna, bo angažiral tolmača.

Raziskava kaže, da je v praksi ustrezna ocena problematična, ko osumljenec govori enega od jezikov nekdanje Jugoslavije (hrvaški/srbski) ali govori angleško, torej jezike, ki jih pogosto govorijo in razumejo tudi policisti. Zdi se, da bi morala biti policija pri presoji osumljenčeve potrebe po tolmačenju bolj skrbna, ker osnovna zmožnost komuniciranja v jeziku ne pomeni nujno popolnega razumevanja in sodelovanja v zapletenih in stresnih okoliščinah policijskih postopkov, v katerih lahko celo najmanjše podrobnosti bistveno vplivajo na rezultat.

Tolmačenje zasebne komunikacije osumljenca z njegovim zagovornikom

Zakon izrecno jamči pravico do tolmačenja med preiskovalnimi in sodnimi dejanji ter zaslišanji; in pravico do prevajanja le v zvezi z uradnimi dokumenti policije, preiskovalnega sodnika, državnega tožilca ali sodišča. Ta določba ne omenja izrecno tolmačenja zasebne komunikacije med odvetnikom in njegovo stranko. Po drugi strani pa je v Prilogi 1 k ZKP (Obvestilo o pravicah), ki je pomemben del ZKP, navedeno, da ima osumljenec pravico do brezplačne storitve tolmača, ki mu lahko pomaga pri pogovoru z njegovim zagovornikom. Vendar bi bilo zaradi pravne jasnosti precej ustrežnejše, če bi bila v besedilo 8. člena ZKP jasno vključena pravica do brezplačnega tolmačenja pogovora med odvetnikom in njegovo stranko. V dveh primerih, ki smo ju spremljali med raziskavo, tolmač ni bil navzoč med posvetovanjem osumljenca z njegovim zagovornikom, ker je tolmač na policijsko postajo prispel bodisi pred posvetovanjem z zagovornikom bodisi po njem. Prav tako je problematično, da se isti tolmač uporablja za policijsko komunikacijo z osumljencem in za posvetovanje osumljenca z njegovim zagovornikom, kar bi lahko vplivalo na tolmačenje in morebitno (četudi nenamerno) razkritje informacij, za katerega sta se osumljenec in njegov zagovornik odločila, da ostanejo zaupne.

Pisno prevajanje bistvenih dokumentov

Direktiva EU v sedmem odstavku 3. člena določa izjemo, da se lahko namesto pisnega prevoda zagotovi ustni prevod ali ustni povzetek bistvenih dokumentov, pod pogojem, da tak ustni prevod ali ustni povzetek ne posega v pravičnost postopka. To možnost določa tudi slovenska nacionalna zakonodaja. Čeprav glavna določba 8. člena ZKP jasno zahteva pisno prevajanje bistvenih dokumentov, je možnost ustnega prevoda ali povzetka določena v Prilogi 1 k ZKP. Toda notranje smernice policije spodbujajo ustni prevod vseh dokumentov,

¹¹³ Prvi odstavek 8. člena Zakona o kazenskem postopku.

povezanih z odločbo o pridržanju. Zato je v praksi zagotovljen večinoma ustni prevod bistvenih dokumentov, povezanih s policijskim pridržanjem. Tako je bilo tudi v obeh primerih, ki smo ju spremljali in ki sta vključevala tolmačenje – policija je zagotovila tolmača, da sta osumljenca dobila ustni prevod odločbe o odvzemu prostosti. Organi to prakso utemeljujejo s kratkim časovnim okvirjem za pripor (48 ur pred privedbo pred preiskovalnega sodnika v predkazenski fazi).

3. Pravica do obveščенosti

3.1 Obveščенost o pravicah

3.1.1 Normativni okvir v Sloveniji

Vira pravice do obveščенosti sta Ustava Republike Slovenije (tretji odstavek 19. člena) in Zakon o kazenskem postopku (4. člen).

Osumljenec mora biti poučen o pravicah v pisni obliki (četrti odstavek 4. člena ZKP). To je treba storiti takoj, ko je osebi odvzeta prostost (prvi odstavek 4. člena ZKP). Obvestiti ga mora policija, saj je policija tista, ki lahko v skladu s četrtem odstavkom 148. člena ZKP osebi odvzame prostost za namen kazenske preiskave.

Osebo je treba poučiti o naslednjih pravicah (v materinem jeziku ali v jeziku, ki ga osumljenec razume):

- o razlogih za odvzem prostosti;
- da ni dolžna ničesar izjaviti (pravica do molka);
- da ima pravico do takojšnje pravne pomoči zagovornika, ki si ga svobodno izbere, in da je zagovornik lahko navzoč pri njenem zaslišanju;
- da je pristojni organ na njeno zahtevo dolžan o odvzemu prostosti obvestiti njene najbližje;
- da ima pravico do prevajanja in tolmačenja, kot to določa 8. člen ZKP;
- če si osumljenec, ki mu je vzeta prostost, glede na svoje premoženjske razmere ne more zagotoviti zagovornika sam, mu ga na njegovo zahtevo in stroške države postavi policija, če je to v interesu pravičnosti.

Kadar policija pri zbiranju obvestil ugotovi, da za določeno osebo obstajajo razlogi za sum, da je storila ali sodelovala pri storitvi kaznivega dejanja (osumljenec), ji mora, preden začne od nje zbirati obvestila, povedati:

- katerega kaznivega dejanja je osumljena in kaj je podlaga za sum zoper njo;
- jo poučiti, da ni dolžna ničesar izjaviti in odgovarjati na vprašanja; če se bo zagovarjala, pa ni dolžna izpovedati zoper sebe ali svoje bližnje ali priznati krivdo;
- da ima pravico do zagovornika, ki si ga svobodno izbere in ki je lahko navzoč pri njenem zaslišanju, ter da se bo lahko vse, kar bo izpovedala, na sojenju uporabilo zoper njo;
- da ima pravico v postopku uporabljati svoj jezik in pravico do prevajanja in tolmačenja;

- če si oseba glede na svoje premoženjske razmere ne more zagotoviti zagovornika sama, mu ga na njeno zahtevo in stroške države postavi policija, če je to v interesu pravičnosti.¹¹⁴

Ker je pravica do obveščeniosti oseb, ki jim je bila odvzeta prostost, ustavno varovana, je ta pravica vključena v ZKP že od njegovega sprejetja leta 1994. Direktiva EU o pravici do obveščeniosti je bila prenesena v nacionalni pravni sistem z novelo ZKP-M leta 2014. Novela je uvedla obveznost pouka o pravici do tolmačenja in prevajanja ter da je treba osumljenca o vseh pravicah poučiti v ustni in pisni obliki. Poleg tega je bila določba 157. člena ZKP, ki vsebuje glavne določbe o odvzemu prostosti s strani policije, dopolnjena s pravico do pregleda gradiva zadeve. Pred spremembo je bila policija osumljenca dolžna pisno obvestiti o razlogih, zaradi katerih mu je bila odvzeta prostost le, če je pridržanje trajalo več kot šest ur. Po sprejetju novele ZKP-M mora policija v primeru pridržanja osebe, ki traja manj kot šest ur, osebi izročiti uradni zaznamek, iz katerega so razvidni podatki o njej, razlog pridržanja, pravice pridržane osebe in točen čas začetka pridržanja.¹¹⁵

3.1.2 Zagotavljanje informacij o procesnih pravicah

Osumljenca policija v pisni obliki pouči o pravicah, kot so navedene v razdelku 3.1.1. ZKP določa, da morajo pisne informacije vsebovati vsebino Priloge 1 k ZKP, ki je sestavni del zakona. Pisne informacije morajo biti posredovane v jeziku, ki ga osumljenec razume. V ta namen je policija pripravila brošuro za pridržane osebe, ki poleg slovenske različice vsebujejo tudi različice v 22 drugih jezikih.^{116, 117}

Osumljenec mora podpisati, da je bil obveščeni, policist, ki je osumljencu dal informacijo, pa mora prav tako podpisati. Če osumljenec podpis odkloni, podpiše le policist in to navede v uradnem zaznamku, skupaj z razlogom, zakaj osumljenec prejema obvestila ni želel potrditi s podpisom.

Kot je bilo že omenjeno, zakon zahteva obveščanje v pisni obliki. Vendar pa zakon tudi predvideva možnost ustnega obvestila v jeziku, ki ga osumljenec razume, če obvestilo v pisni obliki ni na voljo v ustreznem jeziku. Vseeno je pisne informacije treba zagotoviti pozneje: zakon določa, da je treba to storiti brez

114 Četrty odstavek 148. člena Zakona o kazenskem postopku.

115 Osmi odstavek 157. člena Zakona o kazenskem postopku.

116 <https://www.policija.si/images/stories/Publikacije/PDF/obvestilo-o-pravicah-osebe.pdf>

117 Peti odstavek 4. člena Zakona o kazenskem postopku.

nepotrebnega odlašanja.¹¹⁸ Tak primer smo opazili na eni od policijskih postaj, kjer je bil osumljenec poučen o pravicah ob odvzemu prostosti ustno v angleščini; in pozneje s pisno brošuro v osumljenčevem maternem jeziku.

V primerih, ki smo jih spremljali na policijskih postajah, so bile začetne informacije po navadi ustno podane ob odvzemu prostosti (kar je v opazovanih primerih običajno potekalo zunaj prostorov policijske postaje). Zagotavljanje pisnih informacij v obliki brošure je običajno sledilo pozneje, ko je bil osumljenec priveden na policijsko postajo ali pripeljan v prostore za pridržanje. Opisani vrstni red dogodkov izhaja iz informacij, ki smo jih pridobili iz policijskih virov. Toda nekateri osumljenci, s katerimi smo se pogovarjali, se niso mogli spomniti, da bi bili v času odvzema prostosti ustno poučeni o svojih pravicah. Eden od osumljencev je omenil, da ga je policija samo obvestila, da mu je odvzeta prostost, in o kaznivem dejanju, za katerega je bil osumljen, ni pa bil poučen o pravicah, ki jih ima kot osumljenec. Neki drugi osumljenec je podobno poročal, da mu je policija le povedala, da bo odpeljan na policijsko postajo; pozneje (vendar ne takoj po tem, ko je bil pripeljan na policijsko postajo) mu je bila izročena brošura s pisnim obvestilom. Eden od osumljencev se je pritožil, da je bil obveščena samo ustno, vendar je bilo to storjeno zelo hitro, in mu to ni pomagalo.¹¹⁹

Prejšnje raziskave, ki so bile opravljene na temo dostopa do zagovornika in poučitvi o tej pravici, so pokazale, da policija v večini primerov osumljence pouči o njihovih pravicah.¹²⁰ To je zlasti mogoče pripisati uporabi standardiziranih obrazcev pri sestavljanju pisnih zapisnikov o zaslišanju ali uradnega zaznamka osumljenčeve izjave in pripravi pisne odločbe o odvzemu prostosti, ki vsebujejo vsebino pravnega pouka.

Vendar pa obstaja zaskrbljenost, da taka oblika seznanjanja osumljencev z njihovimi pravicami ni prav učinkovita, saj so jim vse pravice hitro prebrane, ne da bi dobili pravo priložnost, da bi vsebino pravic zares razumeli. Odvetniki so poročali, da včasih njihove stranke dejansko ne vedo, kaj so sploh podpisale.¹²¹

118 Peti odstavek 4. člena ZKP: »Osumljenec, ki mu je vzeta prostost, mora biti o svojih pravicah iz tega člena in 157. člena tega zakona poučen pisno, v vsebini iz Priloge 1, ki je sestavni del tega zakona. Pisno obvestilo mora biti sestavljeno v materinem jeziku osumljenca ali v jeziku, ki ga osumljenec razume. Če pisno obvestilo v ustreznem jeziku ni na voljo, se osumljenca, ki mu je vzeta prostost, o pravicah najprej pouči ustno v jeziku, ki ga razume, nato pa se brez nepotrebnega odlašanja zagotovi tudi pisno obvestilo.«

119 Ali mu je bila zagotovljena brošura, ni bilo mogoče preveriti, vendar pa je osumljenec imel pisno odločbo o odvzemu prostosti in kopijo uradnega zaznamka policijskega zaslišanja, v obeh pa je bilo pisno obvestilo o osumljenčevih pravicah.

120 Katarina Vučko, Neža Kogovšek Šalomon in Majda Hrženjak: Nacionalna študija o pravici dostop do odvetnika in pravica do pravne pomoči osumljencev in obtožencev v kazenskem postopku. Mirovni inštitut, Ljubljana 2018, str. 32; v okviru raziskave je bila opravljena analiza 150 kazenskih sodnih spisov – v 98 odstotkov primerov so osumljenci pred policijskim zaslišanjem poučeni o svoji pravici do dostopa do odvetnika.

121 Katarina Vučko, Neža Kogovšek Šalomon in Majda Hrženjak: Nacionalna študija o pravici dostop do odvetnika in pravica do pravne pomoči osumljencev in obtožencev v kazenskem postopku.

Na osumljenčevo zmožnost razumeti pravice, s katerimi se ga pouči, ali celo na to, da se sploh spomni, da je bil o pravicah poučen, vpliva tudi stres zaradi odvzema prostosti in soočenja s policijskim postopkom. Zakon ne zahteva, da mora biti osumljencu zagotovljeno, da ves čas policijskega pridržanja hrani izvod pisnega obvestila policije. Vendar smo v nekaterih primerih na policijskih postajah opazili, da so osumljenci med pridržanjem lahko obdržali pri sebi brošuro in/ali odločbo o pridržanju (ki tudi vključuje seznam njihovih pravic).

Svojo zaskrbljenost nad učinkovitostjo obveščanja so izrazili tudi odvetniki, s katerimi smo se pogovarjali. Večina vprašanih odvetnikov meni, da je raven ozaveščenosti o pravicah med osumljenci precej nizka – zlasti med tistimi, ki se v policijskem postopku znajdejo prvič. Številni osumljenci sicer zelo površno poznajo pravice, vendar niso seznanjeni s podrobnostmi in kako uveljavljati svoje pravice. Njihovo zmožnost, da v celoti razumejo in uveljavljajo svoje pravice, še dodatno okrne že omenjeni stres in šok, s katerim se soočijo, ko jim je odvzeta prostost. Zato nekateri osumljenci trdijo, da nikoli niso bili obveščeni o pravicah v pisni obliki, čeprav so podpisali potrditev prejema pisnega obvestila. Odvetniki so prepričani, da ker so informacije podane v pisni obliki v standardiziranih obrazcih, policija zlahka izpolnjuje dolžnost obveščanja – vendar se v praksi ne prepričajo vedno, da osumljenec svoje pravice razume.

Vendar je eden od odvetnikov poročal, da primeri, ko osumljenci niso bili obveščeni o svojih pravicah, niso tako redki.¹²² Povedal je, da v poznejših fazah postopka ni bilo mogoče najti nobenega policijskega zaznamka, iz katerega bi izhajalo, da je bilo obvestilo podano v pisni obliki – čeprav obstaja možnost, da je bilo obvestilo podano ustno, zakon vendarle zahteva pisno obliko.

Od sprejetja novele ZKP leta 2003¹²³ je policija dolžna poučiti osebo o njenih pravicah, če med zbiranjem informacij ugotovi, da obstajajo razlogi za sum, da je ta oseba storila ali sodelovala pri storitvi kaznivega dejanja.¹²⁴ Policija je osebo dolžna obvestiti, preden začne zbirati informacije od osumljenca. Tudi če policijska preiskava še ni osredotočena na določeno osebo kot osumljenca, bi policist, ki zbira podatke, moral ustaviti osebo in jo poučiti o njenih pravicah,

Mirovni inštitut, Ljubljana 2018, str. 33.

122 Eden od odvetnikov je ocenil, da v kar 25 odstotkih obravnavanih primerov njegove stranke niso prejele obvestila.

123 Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o kazenskem postopku – E, 2003.

124 Zakon o kazenskem postopku iz leta 1994 in naknadne spremembe, četrti odstavek 148. člena.

če je spontano priznala kaznivo dejanje ali če je iz njene izjave policija sklepala, da bi lahko bila storilka kaznivega dejanja.¹²⁵ Prejšnje raziskave so pokazale, da so lahko take situacije v praksi problematične, in sicer da policija razgovora ne ustavi vedno in osumljenca obvesti o dejstvu, da je osumljenec, ter ga pouči o njegovih pravicah.¹²⁶ Eden od odvetnikov, s katerim smo se pogovarjali v okviru raziskave, je omenil, da se policija včasih pogovarja z osebami, ki jih sumi, vendar jim tega dejstva ne sporoči. Z njimi se namreč pogovarjajo kot z osebami, ki bi lahko imele informacije o zadevi (potencialne priče). Med takimi stiki policija pridobi informacije za nadaljnja preiskovalna dejanja zoper njih, vendar te osebe dobijo status osumljenca šele pozneje.

Za primer, če informacije niso zagotovljene ali niso zagotovljene v predpisani vsebini in na predpisan način, niso predvidena posebna pravna sredstva. V takih primerih so na voljo ista pravna sredstva kot sicer (na primer ugovor na zapisnik o zaslišanju/izjavi osumljenca). Proti dejstvu, da osumljenec ni bil obveščen, se je prav tako mogoče pritožiti z rednimi pravnimi sredstvi, ki so na voljo v kazenskem postopku.

3.1.3 Obvestilo o pravicah

»Obvestilo o pravicah« mora zagotoviti policija, saj je policija tista, ki lahko v skladu s četrtem odstavkom 148. člena ZKP osebi odvzame prostost za namen kazenske preiskave.

Osumljenca je treba o pravicah poučiti takoj, ko mu je odvzeta prostost (prvi odstavek 4. člena ZKP). V skladu z zakonom morajo biti pisne informacije posredovane v materinem jeziku osumljenca ali v jeziku, ki ga razume.¹²⁷

Vendar pa zakon ne vsebuje določb, ki bi od organov zahtevale, da se prepričajo, ali so osumljenci razumeli svoje pravice, našete v brošuri.

Policija je pripravila standardno brošuro, ki je prevedena v 23 jezikov (slovenski, italijanski, madžarski, angleški, nemški, francoski, španski, srbski, makedonski, hrvaški, romunski, turški, bolgarski, moldavski, ruski, albanski, romski, kitajski, kurdski, iraški, iranski, afganistanski, pakistanski).¹²⁸ V brošuri so informacije o naslednjih pravicah: pravica do molka; pravica ne odgovarjati na vprašanja;

125 Štefan Horvat: Zakon o kazenskem postopku s komentarjem. GV Založba, Ljubljana 2004, str. 312.

126 Katarina Vučko, Neža Kogovšek Šalomon in Majda Hrženjak: Nacionalna študija o pravici dostop do odvetnika in pravica do pravne pomoči osumljenцев in obtožencev v kazenskem postopku. Mirovni inštitut, Ljubljana 2018, str. 33.

127 Prvi odstavek 4. člena Zakona o kazenskem postopku.

128 <https://www.policija.si/images/stories/Publikacije/PDF/obvestilo-o-pravicah-osebe.pdf>.

če se bo oseba zagovarjala, ni dolžna izpovedati zoper sebe ali svoje bližnje; pravica ne priznati krivde; pravica do proste izbire zagovornika; pravica do navzočnosti zagovornika med zaslišanjem; pravica do uporabe svojega jezika; pravica, da se osumljenčevi bližnji obvestijo o dejstvu, da mu je bila odvzeta prostost;¹²⁹ ter pravica do tolmačenja in prevajanja.¹³⁰ Obstaja tudi pravica do brezplačne pravne pomoči, če si osumljenec zagovornika ne more zagotoviti sam in če je to v interesu pravičnosti.¹³¹

V zakonodaji ni nobene izrecne določbe, s katero bi zagotovili, da slep ali slaboviden osumljenec, ki ne more brati, kljub temu prejme informacije iz brošure.

Osumljencem, ki so v postopku evropskega naloga za prijetje, ni na voljo posebna brošura, kot je to določeno v Okvirnem sklepu 2002/584/PNZ.

Če obveznost zagotovitve pisnih informacij ni spoštovana, za take primere ni posebnega pravnega sredstva. V takih primerih so na voljo ista pravna sredstva kot sicer (na primer ugovor na zapisnik o zaslišanju/izjavi osumljenca). Proti dejstvu, da osumljenec ni bil obveščen, se je prav tako mogoče pritožiti z rednim pravnim sredstvom, ki je sicer na voljo v kazenskem postopku.

3.2 Informacije o razlogu za prijetje/pridržanje in domnevnem kaznivem dejanju (obtožba)

3.2.1 Normativni okvir v Sloveniji

Policijsko pridržanje je dopustno, če so podani utemeljeni razlogi za sum, da je osumljenec storil kaznivo dejanje, za katero se storilca preganja po uradni dolžnosti, če je pridržanje potrebno zaradi ugotovitve istovetnosti osebe, preverjanja alibija, zbiranja obvestil in dokaznih predmetov o tem kaznivem dejanju. V teh primerih je pridržanje dovoljeno le, če so izpolnjeni nekateri priporni pogoji.¹³² Ti pogoji so:

- če se osumljenec skriva, če ni mogoče ugotoviti osumljenčeve istovetnosti ali če so druge okoliščine, ki kažejo na nevarnost, da bi osumljenec pobegnil;
- če je upravičena bojazen, da bo osumljenec uničil sledove kaznivega dejanja;
- če teža, način storitve ali okoliščine, v katerih je bilo kaznivo dejanje storjeno in osumljenčeve osebne lastnosti, prejšnje življenje, okolje in razmere, v katerih

129 Četrty odstavek 148. člena Zakona o kazenskem postopku.

130 Člena 8 Zakona o kazenskem postopku.

131 Četrty odstavek 4. člena Zakona o kazenskem postopku.

132 Drugi odstavek 157. člena v povezavi z 201. členom Zakona o kazenskem postopku, ki določa pogoje za odreditev pripora.

živi, ali kakšne druge posebne okoliščine kažejo na nevarnost, da bo ponovil kaznivo dejanje, dokončal poskušeno kaznivo dejanje ali storil kaznivo dejanje, s katerim grozi.

ZKP določa pravico osumljenca, da je obveščen o razlogu za prijetje/pridržanje in domnevno kaznivo dejanje (obtožba)

3.2.2 Informacije o razlogih za prijetje/pridržanje

V skladu s prvim odstavkom 4. člena ZKP mora policija osumljenca takoj obvestiti (v materinem jeziku osumljenca ali v jeziku, ki ga razume) o razlogih za odvzem prostosti.

Kot je bilo že omenjeno, mora biti obvestilo podano v pisni obliki.¹³³ Pisne informacije morajo biti posredovane v jeziku, ki ga osumljenec razume. V ta namen je policija pripravila brošuro za pridržane osebe, ki poleg slovenske različice vsebujejo tudi različice v 22 drugih jezikih.¹³⁴

Poleg tega, če policijsko pridržanje traja več kot šest ur, je policija osumljenca dolžna pisno obvestiti o razlogih, zaradi katerih mu je bila odvzeta prostost. V skladu z novelo ZKP-M, s katero je bila prenesena Direktiva EU o pravici do obveščenosti, mora policija v primeru pridržanja osebe, ki traja manj kot šest ur, osebi izročiti uradni zaznamek, iz katerega je razviden razlog pridržanja.¹³⁵

V primerih, ki smo jih spremljali na policijskih postajah, so osumljenci vedno prejeli pisno odločbo o odvzemu prostosti. Te pisne odločbe policija pripravi na podlagi standardiziranega obrazca, ki zagotavlja enotno strukturo vsake pisne odločbe. Policist, ki obravnava zadevo, nato izpolni podatke, ki se nanašajo na posamezen primer. Na podlagi standardiziranega obrazca je v pisni odločbi navedeno, da je bila osumljencu v določenem času in na določenem kraju odvzeta prostost, ker obstajajo utemeljeni razlogi za sum, da je osumljenec storil kaznivo dejanje, ki se preganja po uradni dolžnosti. Temu sledi izjava o domnevnem kaznivem dejanju in člen Kazenskega zakonika, ki opredeljuje kaznivo dejanje. Po seznamu osumljenčevih pravic sledi pisni zaznamek odločitve osumljenca, ali bo uveljavil svojo pravico do zagovornika. Pisna odločba nadalje navaja razloge za policijsko pridržanje (ugotavljanje istovetnosti osebe / zbiranje podatkov in dokazov o kaznivem dejanju / preverjanje alibija) in kateri priporni pogoji so izpolnjeni (osumljenec se skriva / osumljenčeve istovetnosti ni mogoče ugotoviti

133 Peti odstavek 4. člena Zakona o kazenskem postopku.

134 <https://www.policija.si/images/stories/Publikacije/PDF/obvestilo-o-pravicah-osebe.pdf>

135 Šesti odstavek 157. člena Zakona o kazenskem postopku.

/ begosumnost / koluzijska nevarnost / nevarnost, da bo osumljenec ponovil kaznivo dejanje, dokončal poskušano kaznivo dejanje ali storil še en kaznivo dejanje, s katerim osumljenec grozi). Temu sledi opis kaznivega dejanja, za katerega je oseba osumljena. Pisno odločbo podpišeta policist, ki vodi postopek, in osumljenec, ki potrdi prejem odločbe. V odločbi je naveden tudi čas, ko je osumljenec prejel odločbo.

Vendar pa so odvetniki, s katerimi smo se pogovarjali v okviru raziskave, poročali, da so informacije v odločbi o odvzemu prostosti zelo skope. Dokumenti, ki so podlaga za policijsko pridržanje, v odločbi navadno niso navedeni. Dodatne informacije policija običajno zagotovi šele na podlagi neposrednih zahtev in zagovornikovega vztrajanja; eden od odvetnikov je celo omenil, da mu je včasih tudi odločba o odvzemu prostosti zagotovljena le po izrecni zagovornikovi zahtevi.

3.2.3 Informacije o domnevnem kaznivem dejanju (obtožba)

V skladu s četrtem odstavkom 148. člena ZKP, kadar policija pri zbiranju obvestil ugotovi, da za določeno osebo obstajajo razlogi za sum, da je storila ali sodelovala pri storitvi kaznivega dejanja (osumljenec), ji mora, preden začne od nje zbirati obvestila, povedati, katerega kaznivega dejanja je osumljena in kaj je podlaga za sum zoper njo, ter jo poučiti, da ni dolžna ničesar izjaviti in odgovarjati na vprašanja; če se bo zagovarjala, pa ni dolžna izpovedati zoper sebe ali svoje bližnje ali priznati krivdo in da ima pravico do zagovornika, ki si ga svobodno izbere in ki je lahko navzoč pri njenem zaslišanju, ter da se bo lahko vse, kar bo izpovedala, na sojenju uporabilo zoper njo.

To pomeni, da mora policija osumljenca obvestiti o domnevnem kaznivem dejanju, preden od njega vzame izjavo. Kadar gre za pridržane osumljence, so informacije o domnevnem kaznivem dejanju vključene tudi v pisno odločbo o odvzemu prostosti (glej zgoraj, razdelek 3.2.3).

Odvetniki, s katerimi smo se pogovarjali v okviru raziskave, so poročali, da je informacija o členu Kazenskega zakonika (s katerim kaznivim dejanjem je povezano pridržanje) vedno podana. Ni pa tudi vedno vključena informacija o razlogih za sum, kaj se je točno zgodilo in kakšni so točno dokazi, ki podpirajo sum. Eden od odvetnikov je dejal, da je pogosto predložena informacija o razlogih za policijsko pridržanje v posamezni zadevi le del (celotne) obtožbe. Na primer zagovornik prejme informacijo od policije in dobi dostop do odločbe o odvzemu prostosti; na podlagi teh informacij se zagovornik pripravi na zaslihanje pred preiskovalnim sodnikom;¹³⁶ vendar je na zaslišanju pred preiskovalnim sodnikom

¹³⁶ Policija mora pridržano osebo brez odlašanja privedi pred preiskovalnega sodnika.

zagovornik soočen s številnimi dokumenti, ki mu niso bili prej znani, in se izkaže, da je v resnici njegova stranka osumljena resnejšega kaznivega dejanja ali večjega števila kaznivih dejanj.

3.3 Dostop do gradiva in dokumentov zadeve

3.3.1 Normativni okvir v Sloveniji

Novela ZKP-M, s katero je bila prenesena Direktiva EU o pravici do obveščeniosti, je v nacionalno kazensko procesno zakonodajo prinesla pravico do pregleda gradiva zadeve, povezanega s pridržanjem. V skladu s šestim odstavkom 157. člena imajo samo osumljenci v policijskem pridržanju pravico pregledati gradivo zadeve, ki je povezano z njihovim pridržanjem, če pridržanje traja več kot šest ur, zato da bi lahko udeležili svojo pravico do pritožbe zoper odločbo o pridržanju. ZKP osumljencu, ki ni v policijskem pridržanju, ne zagotavlja pravice do pregleda gradiva, ki ga ima o njegovi zadevi policija. V teh primerih je vsak dostop do gradiva dejansko v policijski diskreciji.

Pregled določenega gradiva se sme odreči, če bi bilo lahko resno ogroženo življenje ali pravice druge osebe, ali če bi pregled vplival na potek predkazenskega postopka oziroma preiskave, ali če to narekujejo posebni razlogi obrambe ali varnosti države.¹³⁷ Odločitev o zavrnitvi dostopa do relevantnega gradiva sprejme policija in je del odločbe o pridržanju.¹³⁸ V skladu s sedmim odstavkom 157. člena se je zoper odločbo mogoče pritožiti. Pritožbo je mogoče vložiti pri pristojnem okrožnem sodišču.

3.3.2 Zagotavljanje dostopa do gradiva zadeve

Stopnja zavedanja o tej pravici je bila med osumljenci, s katerimi smo se pogovarjali med raziskavo na policijskih postajah, nizka. Ko smo jih posebej vprašali o pravici do dostopa do gradiva, se niso mogli spomniti, da bi bili o njej obveščeni, čeprav so navedli, da jim je policija zagotovila informacije o pravicah osumljencev.

Iz odgovorov odvetnikov, s katerimi smo se pogovarjali v okviru raziskave, izhaja resna skrb, da pravica do pregleda gradiva v praksi ni zagotovljena. Zdi se, da policija (pre)pogosto odreče pregled gradiva, kot to omogoča šesti odstavek 157. člena. Odvetniki so poročali, da je to vprašanje že dolgo prisotno in da so z

¹³⁷ Šesti odstavek 157. člena Zakona o kazenskem postopku.

¹³⁸ FRANET, 2015, str. 53.

organi pregona obstajale razprave, v katerih so si odvetniki prizadevali zagotoviti širši dostop do policijskih dokumentov, vendar neuspešno. Odvetniki trdijo, da so poleg pravne kvalifikacije kaznivega dejanja in omejenih informacij, vsebovanih v odločbi o odvzemu prostosti, informacije, ki so jim na voljo, zelo omejene. Ključne informacije so na voljo šele pred preiskovalnim sodnikom oziroma v sodni fazi.

3.4 Sklepne ugotovitve

Direktiva EU o pravici do obveščенosti je bila prenesena v nacionalni pravni sistem z novelo ZKP-M leta 2014. Zdi se, da je zakonodajni okvir večinoma v skladu z Direktivo EU.

Zakon zagotavlja informacije o vseh pravicah, navedenih v Direktivi EU. Osumljenec od policije prejme zgoraj navedene podatke (glej razdelek 3.1.1) v pisni obliki. ZKP določa, da morajo pisne informacije vsebovati vsebino Priloge 1 k ZKP, ki je sestavni del zakona. Pisne informacije morajo biti posredovane v jeziku, ki ga osumljenec razume. V ta namen je policija pripravila brošuro za pridržane osebe, ki poleg slovenske jezikovne različice vsebujejo tudi različice v 22 drugih jezikih.

Osumljenec mora podpisati, da je bil obveščен, policist, ki je osumljencu dal informacijo, pa mora prav tako podpisati.

Policija v praksi osumljenca pouči o njegovih pravicah, kar je mogoče posebej pripisati uporabi standardiziranih obrazcev pri sestavljanju pisnih zapisnikov o zaslišanju ali uradnega zaznamka osumljenčeve izjave in pripravi pisne odločbe o odvzemu prostosti. Te vključujejo tudi pravni pouk.

Vendar pa je bila izražena skrb, da taka oblika seznanjanja osumljenca z njegovimi pravicami ni prav učinkovita in da osumljenec ne more zares razumeti vsebine svojih pravic in kako jih uveljaviti. Odvetniki so poročali, da včasih njihove stranke res ne vedo ali pa se ne spomnijo informacij, ki so jih prejele. Na osumljenčevo zmožnost razumeti pravice, s katerimi se ga pouči, ali celo na to, da se spomni sploh to, da je bil o pravicah poučen, vpliva tudi stres zaradi odvzema prostosti in soočenja s policijskim postopkom.

Zakon ne zahteva, da mora biti osumljencu zagotovljeno, da ves čas policijskega pridržanja hrani izvod pisnega obvestila policije (kar sicer zahteva Direktiva).

Če obveznost zagotovitve pisnih informacij ni spoštovana, za take primere ni posebnega pravnega sredstva.

Osumljencu, ki je v postopku evropskega naloga za prijetje, ni na voljo posebna brošura z informacijami o pravicah, kot to zahteva Okvirni sklep 2002/584/PNZ.

V skladu s prvim odstavkom 4. člena ZKP mora policija osumljenca takoj obvestiti (v materinem jeziku osumljenca ali v jeziku, ki ga razume) o razlogih za odvzem prostosti.

Preden začne policija od osumljenca pridobivati informacije, ga mora obvestiti, katerega dejanja je osumljen in kaj je podlaga za sum. Vendar ugotovitve raziskave kažejo, da včasih policija z osebo, ki jo sumi storitve kaznivega dejanja, opravlja razgovor kot s potencialno pričó, ne da bi jo poučila o njenih pravicah.

Novela ZKP-M, s katero je bila prenesena Direktiva EU o pravici do obveščnosti, je v nacionalno kazensko procesno zakonodajo prinesla pravico do pregleda gradiva zadeve, povezanega s pridržanjem. V skladu s šestim odstavkom 157. člena imajo samo osumljenci v policijskem pridržanju pravico pregledati gradivo zadeve, ki je povezano z njihovim pridržanjem, če pridržanje traja več kot šest ur, kar jim omogoča ugovarjanje odločbi o pridržanju. Pregled določenega gradiva se sme odreči, če bi bilo lahko resno ogroženo življenje ali pravice druge osebe ali če bi pregled vplival na potek predkazenskega postopka oziroma preiskave ali če to zahtevajo posebni razlogi obrambe ali varnosti države. Možnost odreka dostopa je vključena tudi v Direktivo EU, vendar ugotovitve raziskave vzbujajo resne pomisleke, da v praksi pravica do dostopa do gradiva ni zagotovljena. Zdi se, da policija možnost odreka dostopa, kot je določena v šestem odstavku 157. člena, široko uporablja.

4. Dostop do odvetnika in brezplačna pravna pomoč

4.1 Normativni okvir v Sloveniji

V Sloveniji imajo osumljene in obdolžene osebe v predkazenskem postopku pravico do dostopa do odvetnika. Vir te pravice je 29. člen Ustave Republike Slovenije in je nadalje določena z določbami ZKP.¹³⁹

Preiskovalna faza kazenskega postopka temelji na tako imenovani »tezi o ločenosti«, po kateri je bil predhodni postopek, ki ga vodi policija, ločen od sodnega predkazenskega postopka.¹⁴⁰ Predkazenski postopek vodi policija, ki jo usmerja državni tožilec, preiskovalni sodnik pa usmerja fazo (sodne) preiskave. Dostop do zagovornika je zajamčen v obeh fazah predhodnega postopka.

Osumljenec ima pravico, da si vzame zagovornika po lastni izbiri, vendar lahko to vlogo opravljajo le odvetniki, ki jih lahko nadomeščajo odvetniški kandidati.¹⁴¹ V Sloveniji ni posebnega poklica kazenskega odvetnika. Vsi odvetniki v Sloveniji, ki so vpisani v imenik odvetnikov Odvetniške zbornice, lahko delujejo kot zagovorniki v kazenskih zadevah. Za zagovornike v kazenskih zadevah se v primerjavi z odvetniki na splošno ne zahteva posebno usposabljanje. Splošni pogoji za pravnikar, da postane odvetnik, so diploma pravne fakultete, opravljen državni pravniški izpit, opravljen izpit odvetniške zbornice in izpolnjevanje pogojev za vpis v imenik odvetnikov pri Odvetniški zbornici. Namen teh standardov je zagotavljati kakovostno pravno zastopanje s strani odvetnikov. Vendar pa dodatno usposabljanje za zagovornike v kazenskih zadevah ni zahtevano.

Drugi odstavek 4. člena ZKP zagotavlja pravico do dostopa do zagovornika od odvzema prostosti dalje.

¹³⁹ Zakon o kazenskem postopku iz leta 1994 in nadaljnje spremembe.

¹⁴⁰ Katja Šugman: Strukturne spremembe slovenskega kazenskega procesnega prava v zadnjih dvajsetih letih, v: Zbornik znanstvenih razprav – leto IXXV, 2015, str. 5.

¹⁴¹ Četrty odstavek 67. člena Zakona o kazenskem postopku iz leta 1994 in naknadne spremembe.

Zelo malo zakonskih določb omenja zagovornika v fazi policijskega pridržanja. Po noveli ZKP iz leta 2003 policija osumljenca ni dolžna poučiti o njegovi pravici do zagovornika le ob pridržanju, temveč tudi preden želi od njega dobiti izjavo. Za zagotovitev učinkovitega uresničevanja osumljenčeve pravice do dostopa do zagovornika ZKP od policije zahteva odložitev zaslišanja do prihoda zagovornika, če osumljenec izjavi, da si bo vzel zagovornika.¹⁴² Zaslišanje se odloži do prihoda zagovornika ali do roka, ki ga določi policija, vendar ta ne sme biti krajši kot dve uri. Do prihoda zagovornika se odloži tudi oprava drugih preiskovalnih dejanj, razen tistih, ki bi jih bilo nevarno odlašati.

Če zagovornik ne prispe do roka, ki ga je določila policija, se o izjavi osumljenca sestavi uradni zaznamek.¹⁴³ Vanj se vnese dani pravni pouk ter izjava osumljenca; če se želi izjaviti o kaznivem dejanju, pa tudi bistvena vsebina njegove izjave ter pripombe na zapisano vsebino. Postopek pridobitve osumljenčeve izjave brez navzočnosti zagovornika se ne šteje kot policijsko zaslišanje po ZKP, saj lahko zaslišanje poteka le ob navzočnosti osumljenčevega zagovornika. Uradnega zaznamka o osumljenčevi izjavi v tem primeru ni mogoče uporabiti kot dokaz na sodišču.¹⁴⁴ Osumljenčevo izjavo je mogoče uporabiti na sodišču le, če je med zaslišanjem navzoč zagovornik. To pomeni, da to pravilo velja tudi, če osumljenec izjavi, da ne želi zagovornika.

Drugih pravil (poleg zgoraj navedenih) o zagotavljanju pravne pomoči oz. zastopanja na policijski postaji ni. ZKP določa okoliščine, v katerih je obramba obvezna in v katerih odvetnik mora biti navzoč.¹⁴⁵ Vendar pa se te okoliščine nanašajo le na sodno fazo predkazenskega postopka, ki jo vodi preiskovalni sodnik. **Za predkazenski postopek (policijsko fazo) zakon ne predpisuje obvezne pravne pomoči – niti za osumljence, ki jim je bila odvzeta prostost.**

Zakonske določbe o brezplačni pravni pomoči v predkazenskem postopku so prav tako skope. V Sloveniji je nacionalna shema brezplačne pravne pomoči organizirana v skladu z določbami Zakona o brezplačni pravni pomoči, ki velja za vse vrste sodnih postopkov, kar pa predkazenski postopek ni.¹⁴⁶

142 Peti odstavek 148. člena Zakona o kazenskem postopku.

143 Šesti odstavek 148. člena Zakona o kazenskem postopku.

144 Vendar uradni zaznamek izjave ostane v spisu in je tako na voljo predsedujočemu sodniku med sojenjem.

145 V nekaterih primerih je formalna obramba obvezna že od prvega zaslišanja pred sodiščem: če je obdolženec nem, gluha ali sicer nezmožen, da se sam uspešno brani, ali če teče zoper njega kazenski postopek zaradi kaznivega dejanja, za katero je v zakonu zagrožena kazen tridesetih let zapora, ali če je po 157. členu ZKP osumljenec priveden iz policijskega pridržanja k preiskovalnemu sodniku. Obdolženec mora imeti zagovornika tudi, ko mu je vročen obtožni predlog, če zakon predpisuje osemletno ali strožjo kazen zapora za kaznivo dejanje, za katerega je obdolžen.

146 Zakon o brezplačni pravni pomoči iz leta 2008.

Po noveli ZKP iz leta 2011 je policija dolžna poučiti osumljenca, ki mu je bila odvzeta prostost in si glede na svoje premoženjske razmere ne more zagotoviti zagovornika sam, da mu ga bo na njegovo zahtevo in stroške države postavila policija, če je to v interesu pravičnosti.¹⁴⁷ V praksi ta možnost skoraj nikoli ni uporabljena. Če osumljenec zahteva zagovornika v breme državnega proračuna, mora policija preučiti oba pogoja, in sicer da osumljenec nima sredstev, da bi si zagovornika vzel sam, in da bi bila postavitve zagovornika v interesu pravičnosti. Zakon za razlago slednjega ne vsebuje nobenih meril. Na splošno naj bi policija zagovornika postavila le v povezavi z najtežjimi kaznivimi dejanji in v zelo zapletenih primerih, v katerih osebne okoliščine osumljenca zahtevajo pravno zastopanje že v najzgodnejših fazah postopka.¹⁴⁸ **Odvzem prostosti sam po sebi se ne šteje za okoliščino, ki bi zahtevala, da se osumljenemu v interesu pravičnosti imenuje odvetnika brezplačno.**

4.2 Ureditev zagotavljanja (brezplačne) pravne pomoči na policijski postaji

Če se pridržana oseba odloči uveljavljati pravico do zagovornika, mu mora policija to zagotoviti takoj, ko je to mogoče. Četrti odstavek 157. člena ZKP določa, da mora policija osumljencu pomagati, da si lahko vzame zagovornika, če ta to zahteva. Če osumljenec izjavi, da si bo vzel točno določenega zagovornika, po predpisanem postopku za vzpostavitev stika pridržane osebe z zagovornikom telefonski klic vzpostavi policist. Po vzpostavitvi stika policist pridržani osebi omogoči telefonski pogovor z zagovornikom.¹⁴⁹

Če osumljenec ne ve, na katerega odvetnika naj se obrne, mu policija priskrbi seznam vseh odvetnikov, ki jih vodi Odvetniška zbornica Slovenije.

Rezultati prejšnjih raziskav so pokazali, da si zelo malo osumljencev vzame zagovornika že v predkazenskem postopku. V omenjeni raziskavi je bilo analiziranih 150 kazenskih spisov. Od 150 primerov je med policijskim zaslišanjem le šest (6) osumljencev imelo zagovornika; vsi so si svoje zagovornike sami najeli in v nobenem od primerov zagovornik ni bil zagotovljen brezplačno zaradi osumljenčeve nezmožnosti plačila; v 19 primerih so bili osumljenci v policijskem pridržanju, preden so bili privedeni pred preiskovalnega sodnika za predobravnavno zaslihanje, vendar med policijskim pridržanjem nobenega od njih ni zastopal zagovornik. Zdi se, da če osumljena oseba želi zagovornika v policijskem postopku, si ga mora priskrbeti sama in potem tudi kriti stroške

¹⁴⁷ Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o kazenskem postopku – K, 2011.

¹⁴⁸ Štefan Horvat: Zakon o kazenskem postopku s komentarjem. GV Založba, Ljubljana 2004, str. 25.

¹⁴⁹ Drugi odstavek 33. člena Pravilnika o policijskih pooblastilih iz leta 2014.

pravnega zastopanja.¹⁵⁰ Osumljenci, ki si pravne pomoči odvetnika ne morejo plačati, pravice do dostopa do odvetnika ne morejo udejanjiti.

Omenjena raziskava tudi navaja možne razloge zakaj si osumljenci v policijskih postopkih tako redko vzamejo zagovornika:

- v številnih primerih je glavna težava nezmožnost osumljenca, da plača zagovornika. Tudi če osumljena oseba želi navzočnost zagovornika in policija kontaktira odvetnika, osumljenec in odvetnik včasih ne moreta doseči dogovora in odvetnik ne vzame zadeve;
- nekateri osumljenci so seznanjeni s policijskimi postopki, zavedajo se, da se bodo postopki nadaljevali ne glede na navzočnost zagovornika in se med policijskim zaslišanjem odločijo uveljaviti svojo pravico do molka ter zagovornika vzamejo šele v poznejših fazah kazenskega postopka;
- iz spisov ni razvidna vsa komunikacija med osumljencem in njegovim zagovornikom v predkazenskem postopku. Včasih je nenavzočnost zagovornika pri policijskem zaslišanju del obrambne taktike. V predkazenskem postopku zagovornik *de facto* nima pravice pregledati policijski spis in zato nima dostopa do vseh pomembnih informacij, kar ovira možnost zagotavljanja učinkovite obrambe. Nekateri zagovorniki zato svojim strankam svetujejo, naj se policijskega zaslišanja udeležijo sami, saj zapisnika policijskega zaslišanja brez navzočnosti zagovornika ni dopustno uporabiti kot dokaz na sodišču;
- nekateri osumljenci podcenjujejo resnost svojega položaja in so prepričani, da se bo zadeva rešila sama.

Naša raziskava je potrdila, da so mehanizmi za podporo pridržanim osumljencem pri uveljavljanju pravice do zagovornika na policijskih postajah minimalni. Od dvanajstih primerov pridržanja, ki smo jih spremljali na policijskih postajah, so med policijskim pridržanjem le štirje osumljenci navezali stik z zagovornikom ali pa jih je ta zastopal.

Zdi se, da pravica do dostopa do zagovornika dobro deluje le, če osumljenec želi, na katerega odvetnika se lahko obrne. V treh primerih so osumljenci odvetnika poznali že prej ali pa so jim zastopanje uredili njihovi sorodniki v njihovem imenu. V vseh teh primerih so osumljenci poročali, da policija po telefonu pokliče zagovornika takoj po njihovi zahtevi. Z zagovornikom so se lahko pogovarjali po telefonu in uredili njegovo navzočnost ob zaslišanju in morebitnih policijskih preiskovalnih ukrepih (na primer pri hišni preiskavi), ki so sledili.

¹⁵⁰ Katarina Vučko, Neža Kogovšek Šalomon in Majda Hrženjak: Nacionalna študija o pravici do dostopa do odvetnika in pravici do pravne pomoči osumlencev in obtožencev v kazenskem postopku. Mirovni inštitut, Ljubljana 2018, str. 30.

Če osumljenec želi vzeti zagovornika, vendar ne ve, na katerega naj se obrne, mu policija priskrbi seznam vseh odvetnikov, ki jih vodi Odvetniška zbornica Slovenije. V enem od primerov smo opazili, da si je osumljenec izbral zagovornika s tega seznama. Osumljenec je poročal, da je bil prisoten, ko je policist poskušal priklicati zagovornika, ki si ga je izbral s seznama, in da je šele četrti zagovornik, ki ga je policist poklical, privolil v zastopanje osumljenca. Prvi trije pa so odgovorili, da osumljenca ne morejo zastopati, ker niso specialisti za kazensko pravo in da »ne vedo, zakaj so na tem seznamu«.

Težava je, da je seznam, ki ga zagotovi Odvetniška zbornica Slovenije, splošen, na njem pa so navedeni vsi odvetniki, ki so pri Odvetniški zbornici Slovenije vpisani v imenik odvetnikov, ki teoretično lahko delujejo kot zagovorniki v kazenskih zadevah; vendar v resnici številni med njimi ne delajo na področju kazenskega prava. Ker je to le splošen seznam vseh slovenskih odvetnikov in na policijskih postajah ni vzpostavljenega sistema odvetniških dežurstev,¹⁵¹ ni nobenega zagotovila, da bo osumljenec sploh lahko stopil v stik z zagovornikom, ki bi ga bil pripravljen zastopati. To zagato je poudaril tudi eden od policistov, s katerim smo se pogovarjali med spremljanjem dela na policijskih postajah. Policist je dejal, da je priklicati zagovornika zunaj rednega delovnega časa (zvečer, ponoči ali konec tedna) skoraj nemogoče. Zagovornika je mogoče dobiti le, če ga osumljenec že pozna in ima njegovo mobilno telefonsko številko. Policist je prav tako potrdil opisane izkušnje osumljenca: odvetniki pogosto odgovarjajo, da se ne ukvarjajo s kazenskimi zadevami ali pa postavijo tako ceno svojih storitev,¹⁵² da si jih osumljenec ne more privoščiti.

Naša raziskava je potrdila, da če osumljenec storitev zagovornika ne more plačati, v policijskem pridržanju ne bo mogel uveljavljati pravice do zagovornika. Čeprav je policija v skladu z ZKP dolžna poučiti osumljenca, ki mu je bila odvzeta prostost, da če nima sredstev, da si sam najame zagovornika, mu bo policija na njegovo zahtevo postavila zagovornika v breme državnega proračuna, če je to v interesu pravičnosti, se to v praksi skoraj nikoli ne zgodi. V zadnjih nekaj letih je policija postavila zagovornika na stroške države le v približno desetih zadevah. Natančne statistike niso na voljo, saj policija nima pravne podlage za sistematično zbiranje statističnih podatkov o številu primerov, v katerih je osumljencu postavila zagovornika na stroške policije.¹⁵³ V opazovanih primerih na policijskih postajah so štirje osumljenci poročali, da so od policije zahtevali, da na stroške države imenujejo zagovornika oziroma zagovornika po uradni dolžnosti,

151 Sistem dežurnih odvetnikov je vzpostavljen samo na sodiščih, na primer za zagotavljanje obveznega pravnega zastopanja v postopkih in zaslišanjih pred preiskovalnim sodnikom; zakon ne predpisuje obveznega zastopanja po odvetniku v predkazenskem postopku.

152 Policist je omenil znesek 4.000 evrov za policijsko pridržanje, zaslihanje pred preiskovalnim sodnikom, pripor, deset narokov itd.

153 Katarina Vučko in Neža Kogovšek Šalamon: Pravica do odvetnika v kazenskem postopku – stanje in izzivi, v: Pravna praksa, 10. maj 2018, str. 13–15.

ker si ne morejo privoščiti, da bi si ga sami najeli. Njihove zahteve niso bile zabeležene v nobeni policijski listini. V treh primerih se je policist na njihovo zahtevo odzval z obrazložitvijo, da jim bo zagovornik po uradni dolžnosti imenovan, ko bodo pripeljani pred preiskovalnega sodnika, ker je zastopanje po zagovorniku v tej fazi obvezno. Eden od osumljencev je izjavil, da mu je policist povedal, da policija postavi zagovornika le, če je to v interesu njihove preiskave. Osumljenec je nato komentiral, da je informacija o možnosti, da mu policija zagotovi zagovornika, ki je navedena v pisnem obvestilu o pravicah, zavajajoča, saj njegova namera, da jo uveljavi, ni bila obravnavana resno.

Eden od osumljencev je v pogovoru z nami navedel, da je pričakoval, da ga bo zagovornik po uradni dolžnosti (ki ga bo potem zastopal na naroku pri preiskovalnem sodniku) obiskal že v policijskem pridržanju, da se bo lahko z njim posvetoval in se pripravil na zaslišanje pred preiskovalnim sodnikom. V praksi se to nikoli ne zgodi. Prejšnje raziskave so pokazale, da policija osumljenca skupaj z gradivom zadeve pripelje na sodišče le 10 ali 15 minut pred zaslišanjem pred preiskovalnim sodnikom.¹⁵⁴ To je osumljenčeva prva priložnost, da se sestane s svojim postavljenim zagovornikom, čas za posvetovanje in pregled dokumentov, ki ga ima na voljo zagovornik, pa je zelo omejen. Stanje je še slabše, če je stranka tuji državljan, ki ne govori ali ne razume slovenščine, saj je pogovor treba tolmačiti, kar pomeni še manj časa za posvetovanje. Odvetniki, ki so sodelovali v analizi, so poudarili, da v takih okoliščinah ni mogoče zbrati vseh pomembnih informacij in sprejeti tvorno odločitev o najboljši vrsti obrambe.

Odvetniki, s katerimi smo se pogovarjali v okviru raziskave, so se na splošno strinjali, da sistem, po katerem policija obvešča zagovornike, ki so si jih izbrali osumljenci, dobro deluje. Navedli so, da policija običajno spoštuje dogovore z zagovornikom in odloži zaslišanje do njegovega prihoda na policijsko postajo. Bili pa so večinoma zelo kritični zaradi odsotnosti učinkovitega mehanizma brezplačne pravne pomoči in obvezne obrambe v policijskem postopku. V tej fazi se zberejo prve osumljenčeve izjave, ki potem znatno vplivajo na nadaljnji potek kazenskega postopka. V poznejših fazah je težko omiliti vsako škodo, ki so jo utrpeli osumljenčeve pravice in njegov interes. Po mnenju odvetnikov bi moral tako zakon določiti merila, ki bi opredeljevala, kdaj je pravna pomoč obvezna – podobno kot to zakon predvideva v kazenskem postopku pred sodiščem. Nobeden od odvetnikov ni imel izkušenj, da bi ga policija imenovala za zagovornika v okviru sheme brezplačne pravne pomoči. Menijo, da sistem, ki ga imamo danes, ne deluje, saj zakonska določba ne določa jasnih meril in postopka

154 Katarina Vučko, Neža Kogovšek Šalomon in Majda Hrženjak: Nacionalna študija o pravici dostop do odvetnika in pravica do pravne pomoči osumljencev in obtožencev v kazenskem postopku. Mirovni inštitut, Ljubljana 2018, str. 36.

postavitvi zagovornika v okviru sheme brezplačne pravne pomoči s strani policije. Odločitev o postavitvi zagovornika je v popolni diskreciji vsakega posameznega policista brez možnosti ugovora ali sodnega nadzora. Odvetniki so tudi predlagali vzpostavitev sistema odvetniških dežurstev, da bi lahko policija z njimi navezala stik, če osumljenec zahteva pravno pomoč in/ali nima izbranega zagovornika.

4.3 Osumljenčeva odločitev glede dostopa do zagovornika

ZKP zahteva, da je treba osumljenčevo izjavo glede njegove pravice do zagovornika vedno pridobiti in vnesti v zapisnik. Tretji odstavek 148.a člena določa, da če osumljenec ni bil poučen o svojih pravicah, kot to določa zakon, ali če dani pouk in izjava osumljenca glede pravice do zagovornika nista zapisana v zapisnik ali če je bil zaslišan brez navzočnosti zagovornika¹⁵⁵ ali če je bilo ravnano v nasprotju z določbami osmega odstavka 227. člena (prepoved sile, grožnje ali drugih podobnih sredstev, da bi se dosegla kakšna njegova izjava ali priznanje), sodišče ne sme opreti svoje odločbe na njegovo izpovedbo.

Ker zakon ne predpisuje obvezne pravne pomoči v predkazenskem postopku, se lahko osumljenec vedno odpove svoji pravici do zagovornika.

Kot je pojasnjeno v razdelku 3.2.2 te študije, za pripravo pisnih odločb o odvzemu prostosti in tudi zapisnika z zaslišanja oziroma uradne zaznamke osumljenčeve izpovedbe policija uporablja standardiziran obrazec, ki zagotavlja enotno zgradbo vsake pisne odločbe oziroma zapisnika. Ena od rubrik standardiziranega obrazca je namenjena pisnemu zaznamku osumljenčeve odločitve, ali bo uveljavil svojo pravico do zagovornika.

V raziskavi nismo zaznali nobenih kršitev teh zakonskih zahtev. Ker zakon ne predpisuje obvezne pravne pomoči v predkazenskem postopku, se lahko osumljenec vedno odpove svoji pravici do zagovornika. Kot je opisano v razdelku 4.2 te študije, odpoved pravici ni vedno povsem prostovoljna, saj osumljenci, ki nimajo zadostnih sredstev za najem in plačilo odvetniških storitev, po navadi nimajo druge možnosti, kot da se odpovejo svoji pravici do dostopa do zagovornika.

¹⁵⁵ O razliki med policijskim zaslišanjem v navzočnosti zagovornika in brez njegove navzočnosti glej razdelek 4.6 – Policijsko zaslihanje, pravni nasveti in pravica do molka.

4.4 Kako je zagotovljen pravni nasvet in pomoč

Kot je bilo pojasnjeno v prejšnjem razdelku te študije, če osumljenec izjavi, da si bo vzel točno določenega zagovornika, za vzpostavitev stika pridržane osebe z zagovornikom telefonski klic vzpostavi policist. Po vzpostavitvi stika policist pridržani osebi omogoči telefonski pogovor z zagovornikom.¹⁵⁶ V primerih, ki smo jih spremljali na policijskih postajah, je bilo osumljencem, ki so vzeli zagovornika, vedno dovoljeno govoriti z njim po telefonu. Vendar je ena od odvetnic, s katero smo se pogovarjali, izjavila, da ji policija skoraj nikoli ne dovoli pogovora z osumljencem po telefonu, zato je možno, da je praksa po različnih policijskih postajah različna.

Nekateri odvetniki, s katerimi smo se pogovarjali, so izrazili zadržek, da bi se s svojo stranko podrobneje pogovarjali po telefonu. Osumljenec ima namreč pravico do zasebne in nenadzorovane komunikacije s svojim zagovornikom, vendar slednji nikoli ne more biti prepričan o ravni zasebnosti, ko klic vzpostavi policija. Ker odvetnik ne more biti prepričan, kdo je navzoč med pogovorom, običajno omejuje to vrsto komunikacije na razlago pravic in postopka, ki bo sledil, in ali naj osumljenec podpiše posamezne dokumente, ki mu jih je dala v podpis policija.

Na podlagi telefonskega pogovora se sprejme odločitev, ali mora odvetnik obiskati osumljenca v policijskem pridržanju in ali se mora udeležiti zaslišanja. Zagovornik ima pravico obiskati svojo stranko v pridržanju – to je vključeno v pravici osumljenca, da pokliče zagovornika, dolžnost policije pa je, da nanj počaka, da pride na kraj zaslišanja, preden se zaslišanje začne, vendar ne več kot dve uri. V vseh štirih zadevah, ki smo jih spremljali na policijskih postajah, v katerih so se osumljenci odločili vzeti zagovornika, jih je ta obiskal na policijski postaji. V treh primerih so bili zagovorniki navzoči tudi pri policijskem zaslišanju. V enem primeru se zagovornik ni udeležil zaslišanja oz. razgovora policije z osumljeno osebo, temveč je svoji stranki naročil, naj molči, stranka pa se je odločila ta nasvet upoštevati.

Iz pogovorov z odvetniki, ki smo jih opravili v raziskavi, izhaja, da odvetniki upoštevajo več dejavnikov pri odločanju, ali je njihova navzočnost na policijski postaji potrebna ali ne. Dejali so, da če osumljenec izrecno izrazi željo po njihovi navzočnosti, odidejo na policijsko postajo. Enako storijo, če gre za hudo kaznivo dejanje, pa tudi v primeru manjših kaznivih dejanj, če je osumljenec pod velikim stresom in potrebuje podporo. Eden od odvetnikov je omenil, da včasih pri njegovem obisku ne gre toliko za pravno, temveč psihološko podporo,

156 Drugi odstavek 33. člena Pravilnika o policijskih pooblastilih iz leta 2014.

saj je včasih zagovornik edina oseba na osumljenčevi strani. Učinek navzočnosti zagovornika je precejšen, saj osumljenec kot posameznik stoji sam proti celotnemu aparatu kazenskega pregona.

Vendar sta dva od vprašanih odvetnikov dejala, da si prizadevata kar najbolj izogniti navzočnosti na policijskih zaslišanjih. Če je namreč pogovor policije z osumljencem izveden v navzočnosti zagovornika, se formalno šteje za zaslišanje v skladu z ZKP in zapisnik zaslišanja se lahko uporabi kot dokaz na sodišču (za več podrobnosti glej razdelek 4.6 – Policijsko zaslišanje, pravno svetovanje in pravica do molka). Kot je že bilo opisano v razdelku o pravici do obveščeniosti, zagovorniki v policijskem postopku prejmejo zelo omejeno informacijo o podlagi za obtožbo in skoraj nimajo dostopa do policijskih spisov. Zagotavljanje učinkovite obrambe v takih okoliščinah ni mogoče, zato odvetniki ne želijo prispevati k temu, da se izjava osumljenca uporabi kot dokaz na sodišču. Poleg tega bo osumljenec v 48 urah najverjetneje pripeljan pred preiskovalnega sodnika, kjer bo vnovič zaslišan, vendar z obvezno navzočnostjo zagovornika, ki bo imel pravico pregledati celoten spis.

4.5 Začetno posvetovanje osumljenca z zagovornikom

Odvetnik ima pravico obiskati svojo stranko v pridržanju – to je zapisano v pravici osumljenca, da pokliče zagovornika, dolžnost policije pa je, da nanj počaka, da pride v priporne prostore, preden se zaslišanje začne, vendar ne več kot dve uri. Ta prihod zagovornika v prostore za pridržanje se že šteje kot obisk. Podrobnejših določb o obiskih ni, vendar policija prav tako ni pooblaščen, da zagovorniku prepove vnovičen obisk osumljenca poleg njegove navzočnosti pri osumljenčevem zaslišanju, ki se ga lahko udeleži.

Po informacijah, ki smo jih zbrali med raziskavo, ima osumljenec po prihodu zagovornika na policijsko postajo možnost zasebnega posvetovanja v ločenem prostoru, ki ga je mogoče vizualno nadzorovati. Vizualni nadzor (bodisi skozi steklena vrata bodisi prek video nadzornega sistema – odvisno od opreme, ki je na voljo na konkretni policijski postaji) se izvaja zaradi zagotavljanja osebne varnosti osumljenca in zagovornika ter da se prepreči kakršnakoli prepovedana izmenjava predmetov itd.

Zakon ne določa nobenih omejitev glede trajanja posvetovanja in po policijskih virih policija časa, ki je na voljo za posvetovanje, nikoli ne omejuje.

Niti osumljenci niti odvetniki, s katerimi smo se pogovarjali v okviru raziskave, niso izrazili nobene zaskrbljenosti glede zasebnosti ali trajanja posvetovanja osumljenca s svojim zagovornikom.

4.6 Policijsko zaslišanje, pravni nasveti in pravica do molka

V skladu s prvim odstavkom 148.a člena ZKP se sme (formalno) policijsko zaslišanje osumljenca opraviti samo v navzočnosti zagovornika.¹⁵⁷ Po noveli ZKP iz leta 2003 policija osumljenca ni dolžna poučiti o njegovi pravici do zagovornika le ob pridržanju, temveč tudi preden želi od njega dobiti izjavo. Za zagotovitev učinkovitega uresničevanja pravice osumljenca do dostopa do zagovornika ZKP od policije zahteva odložitev zaslišanja do prihoda zagovornika, če osumljenec izjavi, da si bo vzel zagovornika.¹⁵⁸ Zaslišanje se odloži do prihoda zagovornika ali do roka, ki ga določi policija, vendar ta ne sme biti krajši kot dve uri. Do prihoda zagovornika se odloži tudi oprava drugih preiskovalnih dejanj, razen tistih, ki bi jih bilo nevarno odlašati.

Če zagovornik ne prispe do roka, ki ga je določila policija, se o izjavi osumljenca sestavi uradni zaznamek.¹⁵⁹ Vanj se vnese dani pravni pouk ter izjava osumljenca; če se želi izjaviti o kaznivem dejanju, pa tudi bistvena vsebina njegove izjave ter pripombe na zapisano vsebino. Postopek pridobitve izjave osumljenca brez navzočnosti zagovornika se ne šteje kot policijsko zaslišanje po ZKP – zaslišanje lahko poteka le ob navzočnosti osumljenčevega zagovornika. Uradnega zaznamka o izjavi osumljenca v tem primeru ni mogoče uporabiti kot dokaz na sodišču. Izjavo osumljenca je mogoče uporabiti na sodišču le, če je med zaslišanjem navzoč zagovornik. To pomeni, da to pravilo velja tudi, če osumljenec izjavi, da ne želi zagovornika.

Vendar pa so prejšnje raziskave potrdile, da se uradni zaznamek izjave osumljenca (brez navzočnosti zagovornika) ohrani v spisu skozi celoten kazenski postopek, vključno z glavno obravnavo. Vsebina osumljenčeve izjave je torej na voljo sodnikom tekom sojenja in čeprav sodbe formalno ni mogoče opreti na vsebino tako podane izjave, je sodnik z njo vendarle seznanjen. Poleg tega je uradni zaznamek izjave pogosto podlaga za nadaljnja policijska preiskovalna dejanja in zato pomembno vpliva na potek in izid kazenskega postopka.

Posledično zgoraj navedenih pomanjkljivosti pri zagotavljanju brezplačne pravne pomoči v predkazenskem postopku in med policijskim pridržanjem ni mogoče ublažiti s formalnim izločanjem teh osumljenčevih izjav iz dokazov, saj imajo *de facto* še vedno pomemben učinek. Če to upoštevamo, obrambna taktika, ki jo zagovorniki včasih uporabljajo (glej razdelek 4.4) tako, da niso navzoči pri policijskemu zaslišanju svoje stranke, da njene izjave ne bi bilo mogoče uporabiti kot dokaz na sodišču, morda za osumljenca ni najbolj koristna.

157 Ta določba ne pomeni obvezne obrambe v predkazenskem postopku..

158 Peti odstavek 148. člena Zakona o kazenskem postopku iz leta 1994.

159 Šesti odstavek 148. člena Zakona o kazenskem postopku iz leta 1994.

4.6.1. Pravica do molka

Informacija o pravici do molka je osumljencu dana v času odvzema njegove prostosti (da osumljenec ni dolžan ničesar izjaviti) in tudi pred vsakim zaslišanjem osumljenca ali jemanjem njegove izjave (osumljenec ni dolžen ničesar izjaviti in odgovarjati na vprašanja; če se bo zagovarjal, pa ni dolžan izpovedati zoper sebe ali svoje bližnje ali priznati krivdo).

Prejšnja raziskava, v kateri je bilo analiziranih 150 kazenskih spisov, je pokazala, da se je 77 odstotkov osumljencev odločilo podati izjavo policiji, 23 odstotkov osumljencev pa, da molčijo. Kar 53 odstotkov osumljencev, ki so dali izjavo, je policiji priznalo ali delno priznalo kaznivo dejanje. Med izpovedbo je bil zagovornik navzoč le v enem primeru.¹⁶⁰

V dvanajstih primerih, ki smo jih spremljali na policijskih postajah, se je pet osumljencev odločilo uveljavljati svojo pravico do molka in tako niso dali nobene izjave, niti niso odgovorili na nobeno vprašanje. Dvema sta tako svetovala njuna zagovornika, preostali trije pa so se odločili molčati zato, ker ob sebi niso imeli zagovornika. Vsi so poročali, da so policisti njihovo odločitev v celoti spoštovali in nanjo niso poskušali vplivati. Eden od osumljencev je podal izjavo, vendar v skladu z nasvetom zagovornika ni odgovoril na nobena dodatna policijska vprašanja.

Enemu osumljencu je zagovornik svetoval, naj na vprašanja odgovarja, razen če se mu zazdi kakšno vprašanje neobičajno, glede katerega se ne bi dobro počutil, če bi nanj odgovoril. Zagovornik je bil navzoč med zaslišanjem in osumljenec je poročal, da od policistov ni čutil nobenega posebnega pritiska.

Dva osumljenca, ki nista imela odvetnika, sta policiji podala svoji izjavi. V treh primerih nismo mogli ugotoviti, ali se je osumljenec odločil med policijskim zaslišanjem uveljavljati svojo pravico do molka.

Odvetniki, s katerimi smo se pogovarjali v okviru raziskave, so na splošno menili, da je stopnja ozaveščenosti o pravici do molka precej nizka. Menijo, da osumljenci na splošno razumejo to pravico, ko jih policija o njej pouči, vendar imajo kljub temu občutek dolžnosti odgovoriti in pojasnjevati. Veliko osumljencev se boji, da se bodo pred policijo zdeli krivi, če se bodo odločili, da z njo ne bodo govorili. Po mnenju odvetnikov je zelo pomembno, da osumljenec v tej fazi uživa podporo zagovornika, da mu ta lahko pojasni pomen te pravice in mu zagotovi, da uveljavljanje pravice do molka ne bi smelo negativno vplivati na njegov pravni

¹⁶⁰ Katarina Vučko, Neža Kogovšek Šalomon in Majda Hrženjak: Nacionalna študija o pravici dostop do odvetnika in pravica do pravne pomoči osumljencev in obtožencev v kazenskem postopku. Mirovni inštitut, Ljubljana 2018, str. 31.

položaj. Odvetniki so dejali, da svojim strankam večinoma svetujejo, da molčijo in policiji ne dajejo nobenih izjav. Razlog za to je, da osumljenec in njegov zagovornik v tej fazi zelo slabo poznata primer, ki ga policija gradi zoper osumljenca. Odvetniki so izjavili, da je le redko dovolj jasno, da bi bilo za njihovo stranko koristno, če bi policiji pojasnila nekatera dejstva in okoliščine, kar ne bi bilo proti njej uporabljeno v poznejših fazah; v takih primerih bi svoji stranki svetovali, naj policiji zagotovi taka pojasnila in razjasnitve.

4.7 Vloga zagovornikov med policijskimi zaslišanji

Zakon ne postavlja nobenih omejitev glede tega, kaj lahko zagovornik stori pri zaslišanju. Zato lahko svoji stranki postavlja vprašanja, podaja pripombe, zahteva premor, preveri zapisnik itd. Zakon zagovornikove vloge med zaslišanjem ne ureja.

Vloga odvetnikov je zelo splošno določena v prvem odstavku 2. člena Zakona o odvetništvu – odvetnik pravno svetuje, zastopa in zagovarja stranke pred sodišči in drugimi državnimi organi, sestavlja listine in zastopa stranke v njihovih pravnih razmerjih. Pravila, ki na splošno veljajo za vse odvetnike, so določena v Kodeksu odvetniške poklicne etike, ki ga je sprejela Odvetniška zbornica Slovenije. Ta pravila so zelo splošna in posebej ne omenjajo odvetnikove vloge v policijskem pridržanju.

Splošna pravila o odvetnikovi vlogi v kazenskem postopku prepovedujejo pomoč enega odvetnika dvema ali več osumljencem v isti kazenski zadevi.¹⁶¹

Veliko odvetnikov, s katerimi smo se pogovarjali v okviru raziskave, je prepričanih, da njihova navzočnost na policijski postaji na splošno vodi v bolj formalen postopek, način komuniciranja z osumljencem pa je bolj spoštljiv. Prepričani so, da se policija bolj zaveda, da zagovornik spremlja njena dejanja in bo ugovarjal ter se pritožil proti morebitnim kršitvam.

4.8 Policijski in odvetniški pogled na pravico do dostopa do odvetnika

Splošni odziv, ki smo ga prejeli od policije med raziskavo, je bil, da je ustrezno uveljavljanje pravice do odvetnika koristno za vse vpletene strani. Policija je prepričana, da navzočnost zagovornika na neki način ščiti tudi njo, zlasti v primeru poznejših pritožb, saj je zagovornik seznanjen s policijskimi dejanji v zadevi.

¹⁶¹ Drugi odstavek 68. člena Zakona o kazenskem postopku.

Odvetniki, s katerimi smo se pogovarjali, so na splošno menili, da so policisti profesionalci, ki zelo dobro razumejo vlogo drugih poklicev, vključenih v kazenski postopek, in odvetnike v postopek vključujejo, vendar včasih v najmanjši možni meri. Nekateri odvetniki so dejali, da se odnos policije do njih še vedno razlikuje od policijske postaje do policijske postaje, od enega policista do drugega in da je včasih zelo jasno, da menijo, da njihova navzočnost ni potrebna, in jo štejejo kot pritisk na njihovo delo.

4.9 Kakovost pravnega svetovanja in pomoči

Ker nismo mogli spremljati postopkov policijskega pridržanja v spremstvu zagovornikov, v okviru raziskave nismo mogli presoditi kakovosti pravnega svetovanja in pomoči. Na ravni policijskih postaj tudi ni mehanizma za zagotavljanje (brezplačne) pravne pomoči, katerega delovanje bi lahko ocenili v okviru raziskave.

4.10 Sklepne ugotovitve

Nobena novela nacionalne zakonodaje ni bila predlagana z namenom prenosa Direktive EU o pravici do dostopa do odvetnika – splošno mnenje strokovnih zainteresiranih strani je bilo, da je nacionalna zakonodaja z direktivo EU že usklajena.

Tudi dejansko se zdi, da je nacionalna zakonodaja, ki se nanaša na pravico do dostopa do odvetnika v policijskih postopkih oziroma postopkih, povezanih s policijskim pridržanjem, v skladu z Direktivo EU.

Drugi odstavek 4. člena ZKP zagotavlja pravico do dostopa do zagovornika od trenutka prijete. Po noveli ZKP iz leta 2003 policija osumljenca ni dolžna poučiti o njegovi pravici do zagovornika le ob pridržanju, temveč tudi preden želi od njega dobiti izjavo. Za zagotovitev učinkovitega uresničevanja pravice osumljenca do dostopa do zagovornika ZKP od policije zahteva odložitev zaslišanja do prihoda zagovornika, če osumljenec izjavi, da si bo vzel zagovornika.

Vendar pa se zdi, da pravica do dostopa do zagovornika dobro deluje le, če osumljenec že ve, na katerega odvetnika se lahko obrne in ima na voljo zadostna sredstva, da pravno zastopanje plača. Raziskave kažejo, da si zelo malo osumljenec vzame zagovornika že v predkazenskem postopku. Nekatere značilnosti slovenskega kazenskopravnega sistema namreč številnim osumljencem znatno ovirajo dostop do zagovornika, zlasti tistim, ki si ne morejo privoščiti plačila odvetniških storitev.

Za predkazenski postopek (policijsko fazo) zakon ne predpisuje obvezne pravne pomoči – niti za osumljence, ki jim je bila odvzeta prostost, ali ranljive osumljence, kot so otroci in osebe s težavami v duševnem zdravju in/ali duševnem razvoju. Zakonske določbe o brezplačni pravni pomoči v predkazenskem postopku so prav tako skope. Raziskava je pokazala, da v praksi ta možnost skoraj nikoli ni uporabljena. Odvzem prostosti sam po sebi se ne šteje za okoliščino, ki bi zahtevala, da se v interesu pravičnosti imenuje zagovornik iz sheme za brezplačno pravno pomoč.

Prav tako ni nobenega sistema odvetniških dežurstev, na katerega bi se lahko obrnili, če osumljenec, ki želi uveljaviti svojo pravico do zagovornika, ne ve, katerega odvetnika lahko pokliče. Tak osumljenec se pogosto srečuje s težavami, ko si prizadeva najeti zagovornika.

Zdi se, da osumljence brez pravnega zastopanja varuje dejstvo, da ZKP policijskega zaslišanja brez navzočnosti zagovornika ne šteje kot formalno policijsko zaslišanje (uradni zaznamek izjave osumljenca v tem primeru torej ne more biti uporabljen kot dokaz na sodišču). Vendar pa se uradni zaznamek izjave osumljenca (brez navzočnosti zagovornika) ohrani v spisu skozi celoten kazenski postopek, vključno z glavno obravnavo, sodnik tekom sojenja pa se seznani z njegovo vsebino. Poleg tega je uradni zaznamek izjave pogosto podlaga za nadaljnja policijska preiskovalna dejanja in zato pomembno vpliva na potek in izid kazenskega postopka. To potrjuje pomembnost sodelovanja zagovornika v predkazenski fazi in poudarja potrebo po vzpostavitvi učinkovite brezplačne pravne pomoči in obvezne pravne pomoči za pridržane osumljence. Pomembno je poudariti, da sedanji sistem ni v skladu z Direktivo EU 2016/1919 o brezplačni pravni pomoči, ki mora biti prenesena do 5. maja 2019.

5. Ugotovitve in priporočila

5.1 Glavna vprašanja

5.1.1. Pravica do tolmačenja in prevajanja

Pravico do uporabe svojega jezika varuje Ustava Republike Slovenije. Pravica do tolmačenja in prevajanja je bila vključena v 8. člen ZKP že od njegovega sprejetja leta 1994. Leta 2014 je bila Direktiva EU o pravici do tolmačenja in prevajanja prenesena v Zakon o kazenskem postopku. Zato ZKP v primerjavi s prej veljavno ureditvijo zdaj vsebuje podrobnejše določbe o zagotavljanju pravice do prevajanja in tolmačenja.

Osumljenec v policijskem pridržanju ima pravico do tolmačenja in policija ga mora poučiti o tej pravici. Osumljenec informacije od policije prejme tudi v pisni obliki (brošuro v jeziku, ki ga osumljenec razume). Osumljenec mora podpisati, da je prejel informacijo, policist, ki je osumljencu dal informacijo, pa mora prav tako podpisati.

ZKP določa, da prevajanje in tolmačenje zagotavljajo sodni tolmači. V praksi pa policija uporablja tolmače, s katerimi ima MNZ sklenjeno pogodbo in niso (nujno) sodni tolmači. To pomeni, da postopek in pogoji za akreditacijo sodnih tolmačev ter zagotovila glede kakovosti storitev sodnih tolmačev, za te tolmače ne veljajo.

Nacionalna zakonodaja tudi ne vsebuje posebnih določb o tem, kako se ugotavlja potreba po tolmaču. Zakon določa zgolj to, da so tolmači potrebni, če se postopki ne izvajajo v jeziku, ki ga stranke razumejo. Potrebo po tolmačenju ugotavlja policist, ki vodi policijska dejanja. Če policist ugotovi, da je pogovor nemogoč ali da raven razumevanja pri osumljencu ni zadostna, bo angažiral tolmača. V praksi se izkaže, da je ustrezna ocena problematična, ko osumljenec govori enega od jezikov nekdanje Jugoslavije (hrvaški/srbski) ali govori angleško, torej jezike, ki jih običajno govorijo in razumejo tudi policisti. Zdi se, da se policija prepogosto odloči, da tolmača ne bo angažirala, če se lahko z osumljencem sporazumeva brez pomoči tolmača, tudi če je raven komunikacije preveč osnovna, da bi lahko zadostila komunikacijskim spretnostim, ki so potrebne za ustrezno vodenje zaslišanja, zlasti ob upoštevanju pomembnosti izjav osumljenca za izid kazenskega postopka.

Glavna določba 8. člena ZKP ne omenja izrecno pravice do tolmačenja zasebne komunikacije med zagovornikom in njegovo stranko. Zaradi pravne jasnosti bi bilo

precej ustrežnejše, če bi bila v besedilo 8. člena ZKP jasno vključena pravica do brezplačnega tolmačenja pogovora med zagovornikom in njegovo stranko.

Notranje smernice policije spodbujajo ustni prevod vseh dokumentov, povezanih z odločbo o pridržanju. Zato je v praksi zagotovljen večinoma ustni prevod bistvenih dokumentov, povezanih s policijskim pridržanjem. V zadevah, ki smo jih spremljali, pisni prevod odločbe o odvzemu prostosti ni bil zagotovljen.

Prav tako je problematično, da se isti tolmač uporablja za policijsko komunikacijo z osumljencem in za posvetovanje osumljenca z zagovornikom, kar bi lahko vplivalo na tolmačenje in morebitno razkritje informacij, za katerega sta se osumljenec in njegov zagovornik odločila, da ostanejo zaupne.

5.1.2. Pravica do obveščnosti

Ker je pravica do obveščnosti oseb, ki jim je bila odvzeta prostost, ustavno varovana, je ta pravica vključena v ZKP že od njegovega sprejetja leta 1994. Direktiva EU o pravici do obveščnosti je bila prenesena v nacionalni pravni sistem z novelo ZKP-M leta 2014. Zdi se, da je zakonodajni okvir večinoma usklajen z Direktivo EU.

Osumljenca je treba o pravicah poučiti takoj, ko mu je odvzeta prostost, te informacije pa prejme v pisni obliki.

Pomembno je poudariti, da policija v praksi osumljenca pouči o njegovih pravicah, kar je mogoče pripisati zlasti uporabi standardiziranih obrazcev pri sestavljanju pisnih zapisnikov o zaslišanju ali uradnega zaznamka osumljenčeve izjave in pripravi pisne odločbe o odvzemu prostosti. Vendar pa je bila izražena skrb, da taka oblika seznanjanja osumljenca z njegovimi pravicami ni prav učinkovita in da osumljenec pogosto ne razume zares vsebine svojih pravic in načina, kako jih uveljavljati.

Če obveznost zagotovitve pisnih informacij ni spoštovana, za take primere ni predvideno posebno pravno sredstvo.

Zakon prav tako ne zahteva, da mora biti osumljenem tekom pridržanja omogočeno, da pri sebi hranijo izvod pisnega obvestila policije o pravicah, kot to zahteva Direktiva.

Osumjencu, ki je v postopku evropskega naloga za prijetje, ni na voljo posebna brošura, kot to zahteva Okvirni sklep 2002/584/PNZ.

Novela ZKP-M, s katero je bila prenesena Direktiva EU o pravici do obveščeniosti, je v nacionalno kazensko procesno zakonodajo prinesla pravico do pregleda gradiva zadeve, povezanega s pridržanjem. Pregled določenega gradiva se sme odreči, če bi bilo lahko resno ogroženo življenje ali pravice druge osebe ali če bi pregled vplival na potek predkazenskega postopka oziroma preiskave ali če to zahtevajo posebni razlogi obrambe ali varnosti države. Izsledki raziskave kažejo, da pravica do pregleda gradiva v praksi ni zagotovljena. Zdi se, da policija pogosto odreče pregled gradiva, kot to omogoča šesti odstavek 157. člena.

5.1.3. Pravica do dostopa do zagovornika in brezplačna pravna pomoč

V Sloveniji ima osumljena in obdolžena oseba v predkazenskem postopku pravico do dostopa do zagovornika. Vir te pravice je 29. člen Ustave Republike Slovenije, podrobneje pa je opredeljena z določbami ZKP.¹⁶²

Zakon zagotavlja pravico do zagovornika od trenutka prijatja.

Po noveli ZKP iz leta 2003 policija osumljenca ni dolžna poučiti o njegovi pravici do zagovornika le ob pridržanju, temveč tudi preden želi od njega dobiti izjavo. Za zagotovitev učinkovitega uresničevanja osumljenčeve pravice do dostopa do zagovornika ZKP od policije zahteva odložitev zaslišanja do prihoda zagovornika, če osumljenec izjavi, da si bo vzel zagovornika.¹⁶³

Čeprav je nacionalna zakonodaja, ki normira pravico dostopa do zagovornika v predkazenskem postopku oziroma postopku policijskega pridržanja v skladu z Direktivo EU, nekatere značilnosti slovenskega kazenskopravnega sistema številnim osumlencem znatno ovirajo dostop do zagovornika, zlasti tistim, ki si ne morejo privoščiti plačila odvetniških storitev.

Za predkazenski postopek (policijsko fazo) zakon ne predpisuje obvezne pravne pomoči – niti za osumljenca, ki mu je bila odvzeta prostost, ali ranljive osumljence, kot so otroci in osebe s težavami v duševnem zdravju in/ali duševnem razvoju. Zakonske določbe o brezplačni pravni pomoči v predkazenskem postopku so prav tako skope. Raziskava je pokazala, da v praksi ta možnost skoraj nikoli ni uporabljena. Odvzem prostosti sam po sebi se ne šteje za okoliščino, ki bi zahtevala, da se v interesu pravičnosti imenuje odvetnika iz sheme za brezplačno pravno pomoč.

Prav tako ni nobenega sistema odvetniških dežurstev, na katerega bi se lahko obrnili, če osumljenec, ki želi uveljaviti svojo pravico do zagovornika, ne ve,

¹⁶² Zakon o kazenskem postopku iz leta 1994 in nadaljnje spremembe.

¹⁶³ Peti odstavek 148. člena Zakona o kazenskem postopku iz leta 1994 in naknadne spremembe.

katerega odvetnika lahko pokliče. Tak osumljenec se pogosto srečuje z znatnimi težavami, ko si prizadeva najeti zagovornika.

Odvetniki se včasih ne želijo udeleževati zaslišanj na policijskih postajah, saj menijo, da pomanjkanje informacij in dostop do policijskih listin onemogoča učinkovito obrambo njihovih strank. Prepričani so, da v takih okoliščinah njihova navzočnost ni v najboljšem interesu stranke, saj omogoča, da se zapisnik z zaslišanja uporabi kot dokaz na sodišču. Vendar pa se celo uradni zaznamek izjave osumljenca (brez navzočnosti zagovornika) ohrani v spisu skozi celoten kazenski postopek, vključno z glavno obravnavo, sodnik pa se seznanj z njegovo vsebino. Poleg tega je uradni zaznamek izjave pogosto podlaga za nadaljnja policijska preiskovalna dejanja in zato pomembno vpliva na potek in izid kazenskega postopka. To potrjuje pomembnost sodelovanja zagovornika v predkazenski fazi in poudarja potrebo po vzpostavitvi učinkovitega mehanizma brezplačne pravne pomoči in obvezne pravne pomoči za pridržane osumljence.

5.2 Priporočila

Na podlagi ugotovitev raziskave podajamo naslednja priporočila:

Vladi in Državnemu zboru:

- spremeniti ZKP tako, da je izrecno vključena tudi pravica do brezplačnega tolmačenja zasebne komunikacije med zagovornikom in njegovo stranko;
- spremeniti ZKP tako, da se obvezna pravna pomoč razširi na predkazenski postopek, podobno kot je to urejeno v sodni fazi postopka;
- s spremembo ZKP zagotoviti osumljeni in obdolženi osebi učinkovit dostop do brezplačne pravne pomoči z jasnimi potmi in pogoji od trenutka, ko je osumljena storitve kaznivega dejanja, vključno s postopkom policijskega pridržanja;
- vzpostaviti sistem dežurstev odvetnikov, s katerimi lahko policija naveže stik, da osumljencu pomaga zagotoviti zagovornika, če osumljenec izjavi, da si ga bo vzel;
- zagotoviti in zahtevati usposabljanje odvetnikov, ki zastopajo v predkazenskem postopku;
- v zakonu jasno zapisati, da ima osumljenec pravico ves čas pridržanja obdržati pri sebi obvestilo o pravicah.

Policiji:

- policistom zagotoviti jasne smernice za presojo potrebe po tolmaču v predkazenskem postopku, da bi zagotovili strokovno tolmačenje vsem osumljencem, ki ne govorijo ali ne razumejo uradnega jezika postopka;

- osumljencem zagotoviti pisni prevod bistvenih listin, povezanih s policijskim pridržanjem;
- uvesti mehanizme za preverjanje, ali je osumljenec razumel informacije, ki mu jih je zagotovila policija, na primer tako, da se osumljenca prosi, naj s svojimi besedami ponovi informacije, in po potrebi zagotoviti dodatna pojasnila;
- zagotoviti dostop do policijskih dokumentov in gradiva osumljencu in njegovemu zagovorniku za pripravo učinkovite obrambe.

Ta publikacija je nastala s finančno podpora Programa za Pravosodje Evropske Komisije. Za vsebino publikacije so izključno odgovorni avtorji in zanjo v nobenem primeru ne velja, da odraža stališča Evropske Komisije.

Ljubljana, 2018